

فصل ششم

ترکیب گروه‌ها و منشأ اجتماعی نمایندگان

ادوار بعد از اجرای اصلاحات ارضی

تغییر قانون انتخابات، اجرای قانون مصوب ششم بهمن ۱۳۴۱ شمسی و قانون اصلاحات ارضی تأثیر قابل توجهی در سیمای ادوار قانونگذاری مجلس شورای ملی باقی گذاشت.

این تأثیر را از بررسی ترکیب مشخصات گروهی نمایندگان ادوار اخیر مشروطیت و مقایسه آن با بیست دوره گذشته قانونگذاری آشکارا در می‌یابیم.

تا پیش از اصلاح قانون انتخابات بعنوان پنجمین اصل مصوب ششم بهمن ماه ۱۳۴۱ زنان به موجب ماده سوم نظامنامه انتخابات مصوب ۱۷ شهریور ماه ۱۲۸۵ شمسی، از حق مشارکت سیاسی در کشور محروم بودند، ولی پس از رفع ممنوعیت قانونی شرکت زنان در انتخابات مجلسین، برای نخستین بار از دوره بیست و یکم قانونگذاری به بعد، در ترکیب گروه‌های اجتماعی نخبگان سیاسی ایران، ما حضور گروه اقلیت بانوان را در برابر اکثریت گروه نمایندگان مرد در ادوار چهارگانه اخیر مشروطیت بدین شرح ملاحظه می‌کنیم. ۶ تن از بانوان در برابر ۱۹۰ تن نمایندگان مرد در دوره بیست و یکم، ۷ تن در برابر ۲۰۵ تن نمایندگان مرد دوره بیست و دوم، ۱۶ تن نماینده زن در برابر اکثریت ۲۵۲ تن نمایندگان مرد در دوره بیست و سوم و بالاخره

جدول شماره ۱ - ترکیب گروه‌های سنی نمایندگان در ادوار بعد از اجرای قانون اصلاحات ارضی

ادوار قانونگذاری		دوره بیست و یکم		دوره بیست و دوم		دوره بیست و سوم	
گروه سنی		فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
تعداد نمایندگان		۱۹۶		۱۶۰		۱۵۶	
گروه سنی بین ۳۰ - ۳۵	۱۸	۹/۲	۷	۴/۴	۱	۰/۶	
گروه سنی بین ۳۵ - ۴۰	۲۷	۱۳/۸	۲۰	۱۲/۵	۱۴	۹/۰	
گروه سنی بین ۴۰ - ۴۵	۵۸	۲۹/۶	۳۶	۲۲/۵	۲۶	۱۶/۷	
گروه سنی بین ۴۵ - ۵۰	۴۷	۲۴/۰	۴۹	۳۰/۶	۳۸	۲۴/۴	
گروه سنی بین ۵۰ - ۵۵	۲۵	۱۲/۸	۲۸	۱۷/۵	۴۷	۳۰/۱	
گروه سنی بین ۵۵ - ۶۰	۱۲	۶/۱	۱۷	۱۰/۶	۱۷	۱۰/۹	
گروه سنی بین ۶۰ - ۶۵	۸	۴/۰	۳	۱/۹	۱۱	۷/۰	
از ۶۵ سال به بالا	۱	۰/۵	-	-	۲	۱/۳	
جمع کل	۱۹۶	۱۰۰	۱۶۰	۱۰۰	۱۵۶	۱۰۰	

سن نمایندگان

سن انتخاب شوندگان به موجب بند ۵ ماده دوازدهم قانون انتخابات مجلس شورای ملی، بین ۳۰ تا ۷۰ سال تعیین گردیده است.

داده‌های آمار پژوهش حاضر درباره سن نمایندگان ادوار قانونگذاری بعد از اجرای اصلاحات ارضی به موجب جدول شماره ۱ نشان می‌دهد، دوره بیست و یکم جوانترین دوره مجلس شورای ملی در میان ادوار عصر دوم و سوم مشروطیت می‌باشد. چه نزدیک به ۷۷ درصد نمایندگان این دوره در گروه سنی بین ۳۰ تا ۵۰ سال قرار دارند که از این نسبت، ۲۳ درصد بین ۳۰ تا ۴۰ ساله می‌باشند. و باز بموجب همین جدول نسبت گروه سنی بین ۳۰ تا ۵۰ ساله در دوره بیست و دوم و بیست و سوم (به ترتیب با نسبت ۷۰ و حدود ۵۱ درصد) بتدریج رو به کاهش می‌گذارد. و نسبت گروه سنی جوان کمتر از ۴۰ ساله نیز از ۲۳ درصد دوره بیست و یکم به ۱۶/۹ درصد در دوره بیست و دوم و حدود ۱۰ درصد به دوره بیست و سوم قانونگذاری تقلیل یافته است.

به بیان دیگر، بر مبنای داده‌های آماری جدول شماره ۱، روند کلی پراکندگی گروه‌های سنی در سه دوره مود بحث ما و مقایسه آن با سه عصر مشروطیت (بیست و دوم، مشروطیت قبل از قانون مصوب ششم بهمن ماه ۱۳۴۱ شمسی) روشن‌گر، کاهش درصد جوانترین گروه و تثبیت نسبی درصد گروه بین ۴۰ تا ۵۰ سال (بین ۳۵ تا ۳۹ درصد در سه عصر مشروطیت) و افزایش قابل ملاحظه درصد گروه سنی از ۵۰ سال به بالا می‌باشد. (از ۲۹ درصد دوره بیست و یکم به ۳۰ درصد در دوره بیست و دوم و به بیش از ۴۹ درصد در دوره بیست و سوم افزایش نشان می‌دهد.)

در فصل سوم این بخش، ضمن بحث از علل پیر شدن مجلس در عهد دوم و سوم مشروطیت، یک علت این امر را بدین نحو تفسیر کردیم که: نمایندگان عصر دوم و سوم مشروطیت، سابقهٔ بیش از یک دورهٔ نمایندگی مجلس را داشته‌اند، از همین جا میتوان یکی از علل جوانی دورهٔ بیست و یکم را دریافت. چه ۷۸ درصد نمایندگان دورهٔ مذکور بدون سابقه و کالت بوده‌اند و تنها ۲۲ درصد نمایندگان در ادوار مختلف قبل از اجرای قانون اصلاحات ارضی سابقهٔ نمایندگی مجلس شورای ملی را داشته‌اند.

باید افزود نسبت گروه جدید بدون سابقه در ادوار بیست و دوم و بیست و سوم به ترتیب از ۷۸ درصد دورهٔ بیست و یکم به ۵۶ و ۵۵ درصد کاهش می‌یابد.^۱

جدول شماره ۲ روشن می‌سازد. از میان ۲۲ درصد نمایندگان با سابقه و کالت مجلس شورای ملی در دورهٔ بیست و یکم بیش از ۱۳ درصد دو دوره و ۱۵ درصد با سه دوره و ۷ درصد از دورهٔ هیجدهم قانونگذاری به بعد همچنان کرسی نمایندگی خود را حفظ کرده‌اند.

شمار این گروه در دورهٔ بیست و دوم همچنانکه اشاره شد روبافزایش بوده است، بطوری که حدود ۳۲ درصد کل نمایندگان این دوره با ۲ دوره سابقه نمایندگی و حدود ۸ درصد با ۳ دوره نمایندگی و ۴ درصد از دورهٔ نوزدهم قانونگذاری و بیش از ۱ درصد نیز با ۵ دوره سابقه و کالت، همچنان موقع سیاسی خود را در مجلس حفظ کرده‌اند.

کیفیت ترکیب نمایندگان با سابقه و کالت در دورهٔ بیست و سوم را میتوان چنین بیان داشت. از میان ۱۲۱ تن نماینده با سابقه، ۴۵ تن ۲ دوره و ۵۳ تن ۳ دوره و ۱۴ تن از دوره بیستم قانونگذاری و ۷ تن از دورهٔ نوزدهم و ۲ تن از نمایندگان از دورهٔ هیجدهم مجلس شورای ملی، همچنان کرسی و کالت را در تصرف داشته‌اند.

دورهٔ بیست و چهارم تعداد نمایندگان با سابقه و کالت به ۲۲ درصد در برابر ۷۸ درصد گروه جدید قرار دارد.

جدول شماره ۲ - وضع سابقهٔ عضویت مجلس شورای ملی نمایندگان در ادوار بعد از اجرای قانون اصلاحات ارضی

ادوار قانونگذاری		دورهٔ بیست و یکم		دورهٔ بیست و دوم		دورهٔ بیست و سوم	
تعداد دوره‌های عضویت		فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
تعداد نمایندگان		۱۹۶		۲۱۲		۲۶۸	
نمایندگان با یک دوره عضویت	۱۵۳	۷۸/۰	۱۱۸	۵۵/۷	۱۴۷	۵۴/۸	
نمایندگان با دو دوره عضویت	۲۶	۱۳/۴	۶۷	۳۱/۶	۴۵	۱۶/۸	
نمایندگان با سه دوره عضویت	۱۰	۵/۰	۱۶	۷/۵	۵۳	۱۹/۸	
نمایندگان با چهار دوره عضویت	۷	۳/۶	۸	۳/۸	۱۴	۵/۲	
نمایندگان با پنج دوره عضویت	-	-	۳	۱/۴	۷	۲/۶	
نمایندگان با شش دوره عضویت	-	-	-	-	۲	۰/۸	
جمع کل	۱۹۶	۱۰۰	۲۱۲	۱۰۰	۲۶۸	۱۰۰	

شغل نمایندگان

به موجب داده‌های پژوهش حاضر در مورد متغیر شغل نمایندگان در ادوار مجالس بعد از اجرای اصلاحات ارضی و مقایسه آن با بیست دوره گذشته قانونگذاری، همچنانکه اشاره شد انعکاس احوال اجتماعی را کم و بیش در ترکیب گروه‌های شغلی نمایندگان این ادوار مشاهده می‌کنیم.

توضیح آنکه، به موجب جدول شماره ۴ که بر اساس فعالیت عمده نمایندگان پیش از احراز مقام نمایندگی و بموجب اطلاعات حاصل از اعتبارنامه‌ها و پرسشنامه‌ها تنظیم شده است. معلوم می‌دارد که حدود ۶۰ درصد نمایندگان دوره بیست و یکم در سلک کارمندان دولت بوده‌اند، ولی نسبت این گروه در ادوار بعدی روبه‌زونی می‌گذارد. و به حدود ۷۶ درصد در دوره بیست و دوم و حدود ۶۵ درصد در دوره بیست و سوم می‌رسد. که در مقام مقایسه با ادوار سه‌گانه مشروطیت، نسبت این گروه از نمایندگان با ۴۴ درصد کارمندان دولت در عصر اول مشروطیت، و ۳۹ درصد عصر دوم و ۴۶ درصد عصر سوم، در تاریخ ترکیب گروه‌های شغلی نمایندگان مجلس بی‌سابقه می‌باشد.

باید یادآور شد در میان این گروه از نمایندگان: حدود ۱۱ درصد در دوره بیست و یکم، و بیش از ۱۴ درصد در دوره بیست و دوم و ۱۸ درصد در دوره بیست و سوم علاوه بر شاغل بودن در بخش دولتی، به گروه‌های شغلی دیگری از جمله: مالکیت، و مشاغل آزاد تخصصی عالی همچون روزنامه‌نگاری، طبابت، و کالت دادگستری، مشاور حقوقی و اموری جز اینها تعلق داشته‌اند.

همچنانکه پیش از این اشاره کردیم، عصر دوم مشروطیت آغاز توسعه سازمانهای اداری و عصر سوم مشروطیت دوران پیشرفت و تکامل این تشکیلات بوده است.

اجرای قانون اصلاحات ارضی و بدنبال آن کاهش قدرت عمده مالکان، در برابر اهمیت طبقه کارمندان اداری که روزبروز روبه‌افزایش بوده است، بتدریج موجبات تسلط طبقه اخیر را در اداره امور مملکت فراهم می‌کند. بعبارت دیگر کارمندان دولت در میان طبقه حاکمه مملکت جا باز میکنند. بویژه از طریق ورود در دستگاه قانونگذاری بتدریج جای اشراف و عمده مالکان را می‌گیرند و در سلک طبقه ممتاز در می‌آیند.

برای شناخت دقیق حرفه یا حرفه‌های نمایندگان قبل از احراز مقام و کالت چندین پرسش مطرح شده که مبنای پاسخهای متعدد نمایندگان به مجموع پرسشها،

جدول شماره ۴ - ترکیب مشاغل نمایندگان دوران بعد از اجرای قانون اصلاحات ارضی براساس فعالیت عمده آنها

ادوار قانونگذاری		دوره بیست و یکم		دوره بیست و دوم		دوره بیست و سوم	
نوع مشاغل		فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
تعداد نمایندگان پاسخ‌داده		۱۹۶		۱۶۰		۱۵۶	
کارمند دولت		۹۵	۴۸/۵	۹۹	۶۱/۹	۷۳	۴۶/۸
کارمند دولت و ملاک		۴	۲/۰	۴	۲/۵	۴	۲/۶
// صاحب مشاغل تخصصی عالی		۱۷	۸/۷	۱۸	۱۱/۳	۲۲	۱۴/۱
مشاغل آزاد تخصصی عالی		۱۵	۷/۷	۱۲	۷/۵	۲۴	۱۵/۴
مالکیت و مشاغل تخصصی عالی		۴	۲/۰	۱	۰/۶	-	-
مالک و تاجر		۳	۱/۵	۲	۱/۳	۱	۰/۶
تاجر		۸	۴/۱	۵	۳/۱	۱	۰/۶
تاجر و مشاغل تخصصی عالی		-	-	-	-	۱	۰/۶
کارمند مؤسسات ملی و غیردولتی		۱۱	۵/۶	-	-	۹	۵/۸
// و مشاغل تخصصی عالی		۱	۰/۵	۱	۰/۶	۱	۰/۶
روحانی		۱	۰/۵	۱	۰/۵	۱	۰/۶
اصناف		۳	۱/۵	۲	۱/۳	-	-
خانه‌دار		۱	۰/۵	۱	۰/۶	۱	۰/۶
کارگزار شاغل در بخشهای دولتی		۹	۴/۶	۷	۴/۴	۵	۳/۲
مالک و کشاورز		۲۴	۱۲/۳	۶	۳/۷	۶	۳/۴
کارمند دربار		-	-	-	-	۱	۰/۶
کارمند دولت و مشاغل هنری		-	-	۱	۰/۶	۲	۱/۳
اظهار نشده		-	-	-	-	۴	۲/۶
جمع کل		۱۹۶	۱۰۰	۱۶۰	۱۰۰	۱۵۶	۱۰۰

جدول شماره ۵ - ترکیب مشاغل نمایندگان در ادوار بعد از اجرای قانون اصلاحات ارضی (به اعتبار چندشغلی)

دوره بیست و سوم		دوره بیست و دوم		دوره بیست و یکم		ادوار قانونگذاری
درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
۱۵۶		۱۶۰		۱۹۶		تعداد نمایندگان پاسخ داده
۲۴/۴	۳۸	۲۱/۳	۳۴	۳۶/۳	۷۱	کارمندان دولت
۲۱/۸	۳۴	۳۱/۹	۵۱	۱۵/۳	۳۰	کارمندان دولت، ملاک
۱۴/۳	۲۲	۱۴/۴	۲۳	۹/۷	۱۹	" و صاحبان مشاغل تخصصی
۰/۶	۱	-	-	۰/۵	۱	" ، " و کارخانه دار
-	-	۱/۲	۲	۱/۰	۲	" و تاجر
۱۰/۳	۱۶	۶/۳	۱۰	۴/۱	۸	" و مالک، مشاغل تخصصی عالی
-	-	-	-	۰/۵	۱	" و کارمند مؤسسات ملی و غیردولتی
۰/۶	۱	-	-	۰/۵	۱	" و " و ملاک
-	-	-	-	۰/۵	۱	" و ملاک، سرمایه دار
۰/۶	۱	۰/۶	۱	۱/۰	۲	" ، " و تاجر
۰/۶	۱	۱/۲	۲	۱/۰	۲	تاجر و صاحب مشاغل تخصصی عالی
-	-	۲/۵	۴	۳/۱	۶	تاجر و مالک
۰/۶	۱	۰/۶	۱	۱/۰	۲	" و ملاک، مشاغل آزاد
۰/۶	۱	۱/۲	۲	۲/۰	۴	تاجر
۴/۵	۷	۲/۵	۴	۸/۷	۱۷	ملاک و کشاورز
۱/۳	۲	-	-	۰/۵	۱	" و کارمند مؤسسات ملی و غیردولتی
۳/۹	۶	۲/۵	۴	۰/۵	۱	" و صاحبان مشاغل تخصصی عالی
-	-	-	-	۲/۶	۵	کارمند مؤسسات ملی و غیردولتی
-	-	-	-	۰/۵	۱	" و سهامدار کارخانه ها
۰/۶	۱	-	-	۰/۵	۱	" و مشاغل تخصصی عالی
-	-	-	-	۰/۵	۱	" و زارع
۹/۰	۱۴	۴/۴	۷	۴/۱	۸	صاحبان مشاغل عالی تخصصی
-	-	-	-	۰/۵	۱	" و سرمایه دار
-	-	-	-	۱/۵	۳	اصناف
۳/۲	۵	۵/۰	۸	۲/۶	۵	کارگر شاغل در بخش دولتی
-	-	-	-	۰/۵	۱	زارع
۱/۳	۲	۰/۶	۱	۰/۵	۱	خانه دار
۰/۶	۱	۱/۹	۳	-	-	کارمند دولت و شغل آزاد
۰/۶	۱	۱/۹	۳	-	-	مشاغل آزاد
۰/۶	۱	-	-	-	-	" و مالک
۱۰۰	۱۵۶	۱۰۰	۱۶۰	۱۰۰	۱۹۶	جمع کل

جدول آماری شماره ۵ و ۶ تنظیم گردیده است و ما در اینجا بنا بشیوه قبلی خود بنام جدول چند شغلی (جدول شماره ۵) و یک شغلی (جدول شماره ۶) از آن نام میبریم. از بررسی جدول شماره ۶ - با در نظر داشتن یک شغل برای هر نماینده درصد نمایندگان کارمند دولت نسبتی بیش از شرح گذشته که بر مبنای فعالیت عمده شغلی یاد کردیم بدست میاید.

توضیح آنکه به موجب داده آماری جدول مذکور بیش از ۶۹ درصد نمایندگان در دوره بیست و یکم در بخش دولتی شاغل بوده اند. نسبت این گروه در ادوار بعدی همچنان سیر صعودی می پیماید و به بیش از ۷۷ درصد در دوره بیست و دوم و ۷۳ درصد در دوره بیست و سوم میرسد.

نگاهی به جدول شماره ۵ مربوط به میانگین نسبت مشاغل نمایندگان بیست دوره قبل از اجرای اصلاحات ارضی در دوره های مختلف سه عصر مشروطیت و مقایسه آن با سه دوره اخیر تأیید مطلب پیشین ما است مبنی بر دگرگونی هسته طبقه حاکم کشور می باشد.

از بررسی داده های آماری جدول مذکور و مقایسه آن با جدول شماره ۶ بعد از اجرای اصلاحات ارضی چند نکته جلب توجه میکند: نخست آنکه، هر چند عصر اول مشروطیت مجلس بظاهر تابع کارمندان بوده است و با نسبت ۴۴ درصد اکثریت گروه نمایندگان را داشته اند، ولی در مقابل این نسبت، گروه نمایندگان مالک با ۳۹ درصد قرار گرفته اند که اختلاف فاحشی از لحاظ اکثریت و تابعیت بین دو گروه مزبور دیده نمیشود حال آنکه در سه دوره اخیر عصر مشروطیت اختلاف نسبت دو گروه کارمند و مالک چشمگیر و در خور توجه است.

به بیان روشنتر، در دوره بیست و یکم ۶۹ درصد نمایندگان شاغل در بخش دولتی در برابر ۳۵ درصد گروه مالکان، و در دوره بیست و دوم حدود ۷۸ درصد کارمند دولت در برابر ۴۷ درصد مالک، و در دوره بیست و سوم ۷۳ درصد در برابر ۴۴ درصد قرار دارند.

یادآور می شویم که پنج دوره اول قانونگذاری به موجب جدول شماره ۳ مربوط به مشاغل نمایندگان در بیست دوره قانونگذاری نشان میدهد که تنها دو دوره اول و سوم قانونگذاری است که در آن مجلس تابع نمایندگان کارمند نبوده است ولی در سایر

جدول شماره ۶ - وضع مشاغل نمایندگان ادوار بعد از اجرای قانون اصلاحات ارضی (به اعتبار یک شغلی)

ادوار قانونگذاری		دوره بیست و یکم		دوره بیست و دوم		دوره بیست و سوم	
نوع مشاغل		فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
تعداد نمایندگان		۱۹۶		۱۶۰		۱۵۶	
کارمند دولت		۱۳۶	۶۹/۴	۱۲۴	۷۷/۵	۱۱۴	۷۳/۱
ملاک		۶۹	۳۵/۲	۷۵	۴۶/۹	۶۹	۴۴/۲
صاحبان مشاغل تخصصی عالی		۴۱	۲۰/۹	۴۶	۲۸/۸	۶۱	۳۹/۱
بازرگان		۱۹	۹/۶	۱۲	۷/۵	۴	۲/۶
کارمند مؤسسات ملی و غیردولتی		۱۱	۵/۶	-	-	۴	۲/۶
صاحبان صنایع و سرمایه‌داران		۵	۲/۵	-	-	۱	۰/۶
مشاغل آزاد		-	-	۷	۴/۴	۴	۲/۶
خانه‌دار		۱	۰/۵	۱	۰/۶	۲	۱/۳
کارگر		۹	۴/۶	۸	۵/۰	۵	۳/۲
اصناف		۴	۲/۰	-	-	-	-
زارع		۲	۱/۰	-	-	-	-
جمع کل							

ادوار این عصر، اکثریت قابل توجه را گروه مذکور در مقابل نمایندگان مالک داشته‌اند. از نقطه نظر مشابهت ترکیب گروه‌های شغلی، میتوان گفت که ادوار سه دوره اخیر مورد بررسی ما، مشابهتی نزدیک با دوره چهارم قانونگذاری دارد. با این اختلاف که در دوره چهارم مجلس، روحانیان نسبت قابل ملاحظه‌ای داشته‌اند (با نسبت ۲۴ درصد) و درجه سوم اکثریت را بعد از کارمندان دولت و مالکان حایز بوده‌اند، حال آنکه در ادوار سه گانه اخیر مشروطیت، صاحبان مشاغل آزاد تخصصی عالی همچون، پزشکان، روزنامه‌نگاران، و کلای دادگستری و مشاوران حقوقی، با نسبت حدود ۲۱ درصد در دوره بیست و یکم و حدود ۲۹ درصد در دوره بیست و دوم و بیش از ۳۹ درصد در دوره بیست و سوم قانونگذاری بتدریج درصد بیشتری از کرسیهای مجلس شورای ملی را تصاحب کرده‌اند.

ردیف ۹ جدول شماره ۶ - نمودار آغاز تحولی در کیفیت ترکیب گروه‌های اجتماعی مجلس شورای ملی می‌باشد. توضیح آنکه اقلیت ضعیفی از گروه نمایندگان برای اولین بار در تاریخ مشروطیت با سابقه کارگری به مجلس راه یافته‌اند، از نسبت این گروه در دوره بیست و یکم با ۴/۶ درصد و در دوره بیست و دوم ۵ درصد و دوره بیست و سوم ۳/۲ درصد یاد می‌شود.

این گروه همچنانکه بیان داشتیم هرچند در مقابل نمایندگان شاغل در بخشهای دولتی و همچنین نمایندگان مالک، صاحبان حرف و فنون تخصصی عالی و گروه بازاریان شمار اندکی دارند. ولی از آنجا که در سه دوره اخیر مشروطیت نخستین گامی بوده است که طبقه کارگر برای احراز کرسیهای مجلس و تحرک ارتقایی برداشته‌اند شایان توجه می‌باشد.

گروه اقلیت نوظهور دیگری که در ترکیب متغیر شغلی نمایندگان این مجلس دیده می‌شود و همچنانکه از پیش اشاره شد انعکاس تغییر قانون انتخابات می‌باشد. حضور گروه زنان اعم از شاغل و خانه‌دار می‌باشد.

نکته در خور یادآوری از مقایسه ترکیب شغلی نمایندگان بعد از اجرای

ر مجلس بیست و چهارم با قید احتمال با ///

از گروه نما

درصد میتوان یاد کرد

جدول شماره ۷ - وضع مشاغل گروه نمایندگان کارمند دولت و مشاغل اضافی در ادوار بعد از اجرای قانون اصلاحات ارضی

ادوار قانونگذاری		دوره بیست و یکم		دوره بیست و دوم		دوره بیست و سوم	
نوع مشاغل		فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
تعداد نمایندگان		۱۶۹		۱۶۰		۱۵۶	
کارمند دولت		۷۱	۳۶/۱	۳۴	۲۱/۲	۳۸	۲۴/۴
کارمند دولت و مالک		۳۰	۱۵/۳	۵۱	۳۱/۹	۳۴	۲۱/۸
" و مشاغل تخصصی و کارخانه‌دار		۱	۰/۵	-	-	۱	۰/۶
" و مشاغل عالی تخصصی		۱۹	۹/۷	۲۳	۱۴/۴	۲۲	۱۴/۱
" و مالک و مشاغل تخصصی		۸	۴/۱	۱۰	۶/۲	۱۶	۱۰/۳
" و کارمند مؤسسات ملی		۱	۰/۵	-	-	-	-
" و " وملاک		۱	۰/۵	-	-	۱	۰/۶
" و ملاک و سرمایه‌دار		۱	۰/۵	-	-	-	-
" و " و تاجر		۲	۱/۰	۱	۰/۶	۱	۰/۶
" و تاجر		۲	۱/۰	۲	۱/۳	-	-
" و مشاغل آزاد		-	-	۳	۱/۹	۱	۰/۶
جمع کل		۱۳۶	۶۹/۴	۱۲۴	۷۷/۵	۱۱۴	۷۳/۱

اصلاحات ارضی با نمایندگان بیست دوره قبل از آن بموجب داده‌های جدول شماره ۳ مربوط به مشاغل نمایندگان با جدول شماره ۶ مورد بحث ما، کاهش تدریجی گروه نمایندگان روحانی به ویژه از دوره‌های هشتم و نهم قانونگذاری به بعد می‌باشد. یافته‌های ما نشان می‌دهد که نسبت روحانیان با ۲۴ درصد در عصر اول مشروطیت به ۱۱ درصد در عصر دوم، و ۱۴ درصد در عصر سوم مشروطیت تقلیل می‌یابد بطوری که در سه ادوار اخیر بعد از اصلاحات ارضی می‌بینیم این گروه بعنوان نماینده مجلس موقع رهبری سیاسی خود را از دست داده‌اند و سهمی مستقیم در سیاست قانونگذاری کشور نداشته‌اند.

به موجب جدول شماره ۷- در میان گروه نمایندگان شاغل در بخش خدمات دولتی، در دوره بیست و یکم بیش از ۳۶ درصد تنها به کارمندی دولت اشتغال داشته‌اند، ولی نسبت این گروه در دوره‌های بیست و دوم و بیست و سوم قانونگذاری به ترتیب به ۲۱ و بیش از ۲۴ درصد می‌رسد.

داده‌های آماری ما در این جدول نشانگر آنست که بیش از ۱۵ درصد نمایندگان دوره بیست و یکم و افزون بر ۳۲ درصد کل جمعیت مورد بررسی دوره بیست و دوم، و حدود ۲۲ درصد گروه نمایندگان با سابقه خدمات دولتی، در دوره بیست و سوم علاوه بر مزایای کارمندی به ملکداری اشتغال داشته‌اند و از عواید مالکیت کشاورزی و مستغلات نیز سود می‌جسته‌اند.

نمایندگان گانی که همزمان با انجام خدمات دولتی به مشاغل فنی دیگری همچون: طبابت، روزنامه‌نگاری، و کالت دادگستری و مشاور حقوقی و جز اینها که ما از آن با عنوان مشاغل آزاد تخصصی عالی یاد می‌کنیم در مرتبه سوم از اکثریت قرار دارند و بطوری که ملاحظه می‌شود با گذشت زمان درصد این گروه افزایش می‌یابد.

۱۴ درصد نمایندگان مذکور در دوره بیست و یکم و بیش از ۲۰ درصد همین گروه در دوره بیست و دوم، و ۲۵ درصد نمایندگان دوره بیست و سوم گویای این مطلب می‌باشد.

باید افزود در جمع ۱۳۶ تن گروه نمایندگان با سابقه کارمندی در دوره بیست و یکم ۴ تن علاوه بر کارمندی و مالکیت به تجارت نیز پرداخته‌اند. در دوره بیست و دوم شمار این گروه از کارمندان به ۳ تن از ۱۲۴ تن. در دوره بیست و سوم یک تن از جمع

جدول شماره ۸ - وضع گروه نمایندگان مالک و مشاغل اضافی در ادوار بعد از اجرای قانون اصلاحات ارضی

ادوار قانونگذاری		دوره بیست و یکم		دوره بیست و دوم		دوره بیست و سوم	
نوع مشاغل		فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
تعداد کل نمایندگان		۱۶۹		۱۶۰		۱۵۶	
مالک و کشاورز		۱۷	۸/۷	۴	۲/۵	۷	۴/۵
مالک و کارمند دولت		۳۰	۱۵/۳	۵۱	۳۱/۹	۳۳	۲۱/۸
" و " و مشاغل تخصصی دولتی		۸	۴/۱	۱۰	۱۶/۳	۱۶	۱۰/۳
" و " و کارمند مؤسسات غیردولتی		۱	۰/۵	-	-	۱	۰/۶
" و " و سرمایه‌دار		۱	۰/۵	-	-	۱	۰/۶
" و " و تاجر		۲	۱/۰	۱	۰/۶	-	-
مالک و تاجر		۶	۱/۳	۴	۲/۵	-	-
مالک و تاجر و مشاغل آزاد		۲	۱/۰	۱	۰/۶	۱	۰/۶
مالک و کارمند مؤسسات غیردولتی		۱	۰/۵	-	-	۲	۱/۳
مالک و مشاغل تخصصی عالی		۱	۰/۵	۴	۲/۵	۶	۳/۹
مالک و مشاغل آزاد		-	-	-	-	۱	۰/۶
جمع گروه مالک		۶۹	۳۵/۲	۷۵	۴۶/۹	۶۹	۴۴/۲

۱۱۴ نماینده کارمند دولت به امر بازرگانی نیز اشتغال داشته‌اند.

اشاره شد که آن دسته از نمایندگان که در پاسخ به سؤالهای مربوط به مشاغل و منابع درآمد خود از مزایای مالکیت نیز برخوردار بوده‌اند. نسبتی چشمگیر بعد از گروه نمایندگان شاغل در بخش خدمات دولتی داشته‌اند.

جدول شماره ۸ که شمار و درصد نمایندگان مالک و مشاغل اضافی را نشان می‌دهد. برحسب انتظار کاهش درصد مالکین بزرگ را نشان می‌دهد. و بطوری که ملاحظه می‌کنیم، از میان ۳۵ درصد نمایندگان مالک دوره بیست و یکم قانونگذاری قریب ۹ درصد، و از حدود ۴۷ درصد مالکان صاحب کرسی و کالت در دوره بیست و دوم تنها ۲/۵ درصد، و از کل ۴۴/۲ درصد گروه نمایندگان مالک دوره بیست و سوم نزدیک به ۵ درصد، به مشاغل دیگری جز مالکیت نه پرداخته‌اند. و شغل عمده و منابع درآمد خود را از طریق مالکیت اراضی مزروعی ذکر کرده‌اند.

از میان ۲۶/۵ درصد گروه نمایندگان مالک با مشاغل اضافی دوره بیست و یکم: ۲۲ درصد علاوه بر مالکیت بکارمندی دولت نیز پرداخته‌اند و جمعی همزمان با کارمندی به مشاغل دیگری از جمله مشاغل فنی و تخصصی، تجارت و مشاغل مختلف آزاد دیگر را نیز عهده‌دار بوده‌اند.

در دو دوره بیست و دوم و بیست و سوم نیز: آن دسته از نمایندگان که پیش از ورود به مجلس کشاورزی و ملاکی را هم در زمره مشاغل متعدد خود آورده‌اند، اکثریت با گروه نمایندگان است که علاوه بر مالکیت، فعالیت عمده آنان کارمندی دولت بوده است و این معنی را از آمار جدول شماره ۸ بدین شرح میتوان دریافت.

از میان ۴۴ درصد گروه مالکان در دوره بیست و دوم، و حدود ۴۰ درصد همین گروه در دوره بیست و سوم، نزدیک به ۳۲ درصد نمایندگان دوره بیست و دوم، و حدود ۲۲ درصد نمایندگان دوره بیست و سوم، هم شاغل در بخش خدمات دولتی بوده‌اند و هم مالک املاک مزروعی.

باید افزود ۱۲/۵ درصد بقیه نمایندگان مالک دوره بیست و دوم، و حدود ۱۸ درصد نمایندگان همین گروه در دوره بیست و سوم علاوه بر مالکیت و کارمندی، به مشاغل آزاد تخصصی، بازرگانی، مشاغل آزاد دیگر نیز پرداخته‌اند.

نکته گفتنی در جدول شماره ۹ - درباره نمایندگان است که رشته‌های فنی و تخصصی عالی، همچون پزشکی، روزنامه‌نگاری، و کالت دادگستری و اموری جز اینها را در پاسخ به سؤال مربوط به حرفه و منابع درآمد خود ذکر کرده‌اند.

بررسی داده‌های آماری مربوط به جداول شغلی نمایندگان ادوار سه‌گانه مشروطیت و ادوار بعد از اجرای اصلاحات ارضی، همچنانکه در پیش بیان شد، نشان از افزایش نسبت این گروه، در مقابل کاهش نمایندگان روحانی و بازاری را دارد.

بطوری که گروه صاحبان مشاغل آزاد تخصصی با نسبت ۱۲ درصد و در مرتبه پنجم از اکثریت در عصر حکومت قاجاریان، به درجه سوم از اکثریت با نسبت‌های ۱۷ و ۱۹ درصد به ترتیب به عصر دوم و سوم مشروطیت و حکومت خاندان پهلوی افزایش پیدا می‌کند. و این سیر فزونی در ادوار بعد از قانون مصوب ششم بهمن ماه ۱۳۴۱ همچنان ادامه داشته و درصد گروه نمایندگان مذکور در فوق به تدریج به حدود ۲۱ درصد در دوره بیست و یکم و ۲۹ درصد در دوره بیست و دوم و بیش از ۲۹ درصد به دوره بیست و سوم می‌رسد.

اضافه می‌کنیم که در دوره بیست و یکم از میان حدود ۲۱ درصد نمایندگان صاحب مشاغل تخصصی عالی بیش از ۱۴ درصد به مشاغل دولتی نیز اشتغال داشته‌اند و تنها ۴ درصد آنها گویا فقط بکار اختصاصی خود می‌پرداخته‌اند.

در دوره بیست و دوم نیز اکثریت این گروه با نمایندگان است که علاوه بر حرفه تخصصی، بخدمات دولتی نیز با نسبت حدود ۲۱ درصد مشغول بوده‌اند.

در مجلس بیست و سوم، $\frac{۲}{۳}$ گروه مذکور در فوق، کار اختصاصی را همزمان با خدمات در بخش دولتی تا پیش از انتخاب به نمایندگی مجلس عهده‌دار بوده‌اند. و حدود ۱۳ درصد از همین گروه، حرفه تخصصی فنی و مالکیت را تماماً داشته‌اند.

از جدول شماره ۱۰ که نمایانگر وضع گروه نمایندگان بازاری می‌باشد، چنین برمی‌آید که از میان ۱۰ درصد نمایندگان تاجر دوره بیست و یکم، تنها ۲ درصد آنها مشاغل اضافی نداشته‌اند و ۳ درصد علاوه بر تجارت بمالکیت نیز پرداخته‌اند، و ۵ درصد بقیه، اموری همچون روزنامه‌نگاری، کارمندی دولت و مشاغل دیگر را عهده‌دار بوده‌اند.

در دوره بیست و دوم و بیست و سوم شمار گروه نمایندگان بازرگان و بازاری

جدول شماره ۹ - وضع مشاغل گروه نمایندگان صاحب مشاغل تخصصی عالی و مشاغل اضافی

ادوار قانونگذاری		دوره بیست و یکم		دوره بیست و دوم		دوره بیست و سوم	
نوع مشاغل		فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
تعداد کل نمایندگان		۱۶۹		۱۶۰		۱۵۶	
صاحبان مشاغل تخصصی عالی		۸	۴/۱	۷	۴/۴	۱۴	۹/۰
" و کارمند دولت و سرمایه‌دار		-	-	-	-	۱	۰/۶
" و کارمند دولت و مالک		۸	۴/۱	۱۰	۶/۳	۱۶	۱۰/۳
صاحبان مشاغل و تاجر		۲	۱/۰	۲	۱/۲	۱	۰/۶
صاحبان مشاغل و مالک		-	-	۴	۲/۵	۶	۳/۹
" و کارمند مؤسسات غیردولتی		۱	۰/۵	-	-	۱	۰/۶
صاحبان مشاغل و کارمند دولت		۱۹	۹/۷	۲۳	۱۴/۴	۲۲	۱۴/۳
صاحبان مشاغل و ملاک و روحانی		۱	۰/۵	-	-	-	-
صاحبان مشاغل و سرمایه‌دار		۱	۰/۵	-	-	-	-
" و کارمند دولت و تاجر		۱	۰/۵	-	-	-	-
جمع گروه صاحب‌مشاغل تخصصی عالی		۴۱	۲۰/۹	۴۶	۲۸/۸	۶۱	۳۹/۱

کاهش می‌یابد و تنها ۱۲ تن از ۲۱۲ تن کل نمایندگان دوره بیست و دوم، و ۴ تن از مجموع ۲۶۸ تن نمایندگان دوره بیست و سوم به کسب و تجارت همراه با مشاغل دیگری همچون کارمندی دولت، مالکیت و مشاغل آزاد تا قبل از احراز کرسیهای مجالس قانونگذاری مشغول بوده‌اند.

اطلاعات بدست آمده از منابع مکتوب ما از جمله اعتبارنامه‌ها و پاسخ گروه نمایندگان بسؤالهای متعدد پرسشنامه‌ها راجع به مشاغل و منابع درآمد نمایندگان حکایت از آن دارد که حدود ۹ تن از وکلای مورد پژوهش ما بعنوان نماینده کارگران به مجلس بیست و یکم، و ۸ تن در دوره بیست و دوم، و ۵ تن در دوره بیست و سوم به مجالس قانونگذاری دوران بعد از اجرای اصلاحات ارضی راه یافته‌اند. باید اضافه کنیم که این عده از نمایندگان که گویا در سازمانهای دولتی یا مؤسسات غیر دولتی خدمت خود را با کارگری آغاز کرده‌اند و بتدریج بکارمندی و سپس به نمایندگی کارگران در مجلس شورای ملی ارتقاء یافته‌اند.

جدول شماره ۱۱ و ۱۲ و ۱۳ نمودار وضع گروه‌های کارمند مؤسسات غیر دولتی، و مشاغل آزاد، و سرمایه‌دار و مشاغل اضافی آنها می‌باشد. این هر سه گروه اقلیت ضعیفی را در مقابل گروه‌های شغلی دیگر که بشرح آن پرداختیم دارند. افزوده بر این اکثر آنها مشاغل نامبرده، فعالیت عمده آنها را تشکیل نمیداده است و همزمان با این اشتغالات، به امور دیگری همچون کارمندی دولت، ملکداری، مشاغل فنی تخصصی و تجارت سرگرم بوده‌اند.

جدول شماره ۱۰ - وضع مشاغل گروه نمایندگان بازاری و مشاغل اضافی در ادوار بعد از اجرای قانون اصلاحات ارضی

ادوار قانونگذاری		دوره بیست و یکم		دوره بیست و دوم		دوره بیست و سوم	
نوع مشاغل		فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
تعداد کل نمایندگان		۱۶۹		۱۶۰		۱۵۶	
تاجر	۴	۲	۱/۲	۱	۰/۶		
تاجر و کارمند دولت	۲	۱/۰	۲	۱/۳	-		
تاجر و کارمند دولت و مالک	۲	۱/۰	۱	۰/۶	۰/۶		
تاجر و صاحب مشاغل تخصصی عالی	۲	۱/۰	۲	۱/۳	۰/۶		
تاجر و مالک	۶	۳/۱	۴	۲/۵	-		
تاجر و مالک و مشاغل آزاد	-	-	۱	۰/۶	۰/۶		
تاجر و مالک و سرمایه‌دار	۲	۱/۰	-	-	-		
" و کارمند دولت و مشاغل تخصصی عالی	۱	۰/۵	-	-	-		
جمع گروه نمایندگان با سابقه بازاری	۱۹	۹/۶	۱۲	۷/۵	۴	۲/۴	

جدول شماره ۱۱ - وضع مشاغل گروه نمایندگان کارمند مؤسسات غیردولتی و مشاغل اضافی در ادوار بعد از اجرای قانون اصلاحات ارضی

ادوار قانونگذاری		دوره بیست و یکم		دوره بیست و دوم		دوره بیست و سوم	
نوع مشاغل		فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
تعداد کل نمایندگان		۱۶۹		۱۶۰		۱۵۶	
کارمند مؤسسات ملی و غیردولتی	۵	۲/۶	-	-	-	-	
" و مشاغل تخصصی عالی	۱	۰/۵	-	-	-	۰/۶	
" و ملاک	۲	۱/۰	-	-	-	۱/۳	
" و کارمند دولت و ملاک	۱	۰/۵	-	-	-	۰/۶	
" و سرمایه‌دار	۱	۰/۵	-	-	-	-	
" و کارمند دولت	۱	۰/۵	-	-	-	-	
جمع گروه نمایندگان کارمند	۱۱	۵/۶	-	-	-	۲/۵	

جدول شماره ۱۲ - وضع مشاغل گروه نمایندگان مشاغل آزاد و مشاغل اضافی در ادوار بعد از اجرای قانون اصلاحات ارضی

ادوار قانونگذاری		دوره بیست و یکم		دوره بیست و دوم		دوره بیست و سوم	
نوع مشاغل		فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
تعداد نمایندگان		۱۶۹		۱۶۰		۱۵۶	
مشاغل آزاد		-	-	۳	۱/۹	۱	۰/۶
مشاغل آزاد و ملاک		-	-	-	-	۱	۰/۶
مشاغل آزاد و ملاک و تاجر		-	-	۱	۰/۶	۱	۰/۷
مشاغل آزاد و کارمند دولت		-	-	۳	۱/۹	۱	۰/۷
جمع گروه نمایندگان با سابقه مشاغل آزاد		-	-	۷	۴/۴	۴	۲/۶

جدول شماره ۱۳ - وضع گروه نمایندگان سرمایه‌دار و مشاغل اضافی در دوران بعد از اجرای قانون اصلاحات ارضی

ادوار قانونگذاری		دوره بیست و یکم		دوره بیست و دوم		دوره بیست و سوم	
نوع مشاغل		فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
تعداد نمایندگان		۱۶۹		۱۶۰		۱۵۶	
سهامدار کارخانه و صاحب مشاغل تخصصی عالی		۱	۰/۵	-	-	۱	۰/۶
سهامدار کارخانه و کارمند دولت و ملاک		۱	۰/۵	-	-	-	-
سهامدار کارخانه و تاجر و مالک		۲	۱/۰	-	-	-	-
سهامدار کارخانه و کارمند مؤسسات ملی		۱	۰/۵	-	-	-	-
جمع گروه نمایندگان سرمایه‌دار		۵	۲/۵	-	-	۱	۰/۶

منابع درآمد نمایندگان

بمنظور تکمیل پژوهش حاضر درباره تعیین گروه شغلی نمایندگان، تجزیه و تحلیل پاسخ مستقیم نمایندگان را در مورد منابع درآمد آنها قبل از انتخاب به نمایندگی ملحوظ می‌داریم. در تایید مطالب پیشین درباره حرفه و شغل نمایندگان با توجه به جدول شماره ۳ که نمودار منبع درآمد گروه مورد مطالعه ما می‌باشد مطالبی بدین شرح آورده می‌شود.

داده‌های آماری مربوط به پاسخ نمایندگان در این باب مشخص می‌سازد که، اکثریت نمایندگان منابع درآمدشان با بیش از ۶۸ درصد (در دوره بیست و یکم) و ۷۰ درصد (در دوره بیست و دوم و بیست و سوم) از حقوق دولتی تأمین می‌شده است.

ناگفته نماند که مزایا و حقوق کارمندی به موجب آمار جداول ما قسمتی از درآمد آنها را تشکیل می‌دهد. بطوری که از نسبت‌های ذکر شده در هر یک از ادوار قانونگذاری بعد از اصلاحات ارضی گروه نمایندگان که صرفاً از طریق حقوق دولتی امرار معاش می‌کرده‌اند اندک می‌باشد و بموجب جدول مذکور، در دوره بیست و یکم نسبت این گروه ۲۸ درصد از ۶۸ درصد بوده است و منابع درآمد ۴۰ درصد بقیه گروه مورد بحث، علاوه بر حقوق دولتی از منابع حاصل از اشتغالات مختلف و متعدد دیگر بهره‌مند بوده‌اند.

و درصد اندک نمایندگان همین گروه را در دوره بیست و دوم و بیست و سوم به ترتیب با بیش از ۲۳ درصد (دوره بیست و دوم)، و حدود ۳۰ درصد (دوره بیست و سوم) از کل ۷۰ درصد نمایندگان هر دو دوره می‌توان جست. در واقع می‌توان گفت که بیشترین درصد منابع تأمین معاش نمایندگان علاوه بر حقوق دولتی از منابع متعددی همچون: مالکیت، مشاغل فنی و تخصصی و تجارت و اموری جز اینها تأمین می‌شده است (با نسبت‌های ۴۷ درصد در دوره بیست و دوم، و ۴۰ درصد در دوره بیست و سوم) بعد از گروه حقوق بگیران، بیشترین درصد نمایندگان را گروه مالکان اراضی مزروعی و مستغلات تشکیل می‌دهد، داده‌های آماری جدول شماره ۳، نسبت این گروه را در حدود ۴۴ درصد (دوره بیست و یکم) و ۴۵ درصد (دوره بیست و دوم) و ۴۱ درصد (دوره بیست و سوم) نشان می‌دهد.

پدیده انعکاس روی آوردن عمده مالکان به مشاغل دولتی، در دوران نضج

جدول شماره ۳ - وضع منبع درآمد نمایندگان قبل از وکالت در ادوار بعد از اجرای قانون اصلاحات ارضی

ادوار قانونگذاری		دوره بیست و یکم		دوره بیست و دوم		دوره بیست و سوم	
منبع درآمد		فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
تعداد نمایندگان		۱۵۳		۱۶۰		۱۵۶	
درآمد کارمندی دولت		۳۸	۲۴/۸	۳۷	۲۳/۱	۴۶	۲۹/۵
درآمد کارمندی دولت و مالک		۳۶	۲۳/۵	۴۲	۲۶/۲	۳۱	۱۹/۹
" ، و مشاغل تخصصی عالی		۵	۳/۲	۱۰	۶/۳	۱۲	۷/۷
" و مشاغل تخصصی عالی		۱۷	۱۱/۱	۱۴	۸/۷	۱۸	۱۱/۶
" و درآمد مستغلات		۲	۱/۳	۲	۱/۳	-	-
مالکیت و کشاورزی		۱۲	۷/۸	۷	۴/۴	۱۳	۸/۳
مالکیت و مشاغل تخصصی عالی		۲	۱/۳	۲	۱/۳	۷	۴/۵
" و درآمد کارمندی و شغل آزاد		۳	۲/۰	۱	۰/۶	-	-
" و مشاغل تخصصی و تجارت		۱	۰/۷	۱	۰/۶	-	-
مالکیت و مالکیت مستغلات		-	-	۲	۱/۳	-	-
تجارت		۹	۵/۹	۱	۰/۶	-	-
تجارت و درآمد کارمندی		۲	۱/۳	۲	۱/۳	-	-
تجارت و درآمد مستغلات		-	-	۳	۱/۹	-	-
تجارت و مشاغل تخصصی عالی		۱	۰/۷	-	-	۱	۰/۶
تجارت و مالکیت		۵	۳/۲	۳	۱/۹	-	-
دستمزد کارگری از مؤسسات دولتی		۳	۲/۰	۱۰	۶/۲	۴	۲/۶
مشاغل آزاد		۱	۰/۷	۳	۱/۹	۲	۱/۳
مشاغل آزاد و مالکیت		۱	۰/۷	-	-	۱	۰/۶
مشاغل آزاد و کارمندی دولت		۲	۱/۳	۴	۲/۵	۱	۰/۶
کارمندی و آزاد و تجارت		۴	۲/۶	-	-	۱	۰/۶
مشاغل آزاد تخصصی عالی		۷	۴/۶	۱۴	۸/۷	۱۷	۱۰/۹
کارمندی مؤسسات غیردولتی		۲	۱/۳	۲	۱/۳	۲	۱/۳
جمع کل		۱۵۳	۱۰۰	۱۶۰	۱۰۰	۱۵۶	۱۰۰

دستگاه‌های اداری مملکت، برای حفظ پایگاه و قدرت و منزلت اجتماعی را نسبت‌های حدود ۸ درصد عمده مالکان در دوره بیست و یکم، و بیش از ۴ درصد همین گروه در دوره بیست و دوم و ۸ درصد در دوره بیست و سوم که فقط از طریق کشاورزی و عواید حاصل از مالکیت تأمین معاش می‌کرده‌اند می‌توان بروشنی دریافت و پذیرفت که در دوران اخیر مشروطیت (بشرط صحت پاسخ نمایندگان) بتدریج، هسته طبقه حاکم مملکت را دیگر سرمایه‌داران بزرگ و یا بمفهوم وسیع‌تر مالکین بزرگ تشکیل نداده‌اند.

نمایندگانی که پیشینه، مشاغل فنی و تخصصی عالی را در ادوار بعد از اجرای اصلاحات ارضی داشته‌اند، همانطور که در بحث از حرفه و شغل آنان بیان داشتیم در مرتبه سوم از اکثریت قرار دارند.

آمار جدول منابع تأمین درآمد، در باب این گروه از نمایندگان ضمن تأیید توضیحات قبلی، حکایت از این دارد که.

در دوره بیست و یکم قانونگذاری نمایندگان گانی که منابع درآمد خود را از طریق، طبابت، روزنامه‌نگاری، وکالت دادگستری و سردفتری اسناد رسمی و مشاور حقوقی و جز اینها ذکر کرده‌اند نسبتی افزون بر (با نسبت حدود ۴ درصد) دو دوره اخیر دارند. حال آنکه دوره بیست و دوم با نسبتی افزون بر $\frac{1}{4}$ کل نمایندگان پاسخ داده، و در دوره بیست و سوم با بیش از ۳۵ درصد دیده می‌شود.

باید افزود در داخل گروه مذکور، نسبت اندک نمایندگان گانی که منبع درآمدشان منحصرأ از طریق حرفه تخصصی آنها بوده است، حدود ۵ درصد از کل ۴۲ درصد نمایندگان دوره بیست و یکم، و حدود ۹ درصد از کل ۲۵ درصد نمایندگان صاحب مشاغل تخصصی عالی، و حدود ۱۱ درصد از کل ۳۵ درصد همین گروه در دوره بیست و سوم می‌باشد.

حال آنکه اکثریت گروه مذکور، با نمایندگان گانی است که علاوه بر درآمد حاصل از مشاغل فنی، از مزایای حقوق دولتی، درآمد حاصل از تجارت و مالکیت بهره‌مند بوده‌اند.

پاسخ قلیلی از نمایندگان به سؤال منابع درآمد آنها قبل از وکالت مجلس شورای ملی، سود حاصل از تجارت و کسب آمده است، نسبت این گروه در دوره بیست

و یکم بیش از ۱۴ درصد رانشان می‌دهد حال آن که دو دوره اخیر مورد پژوهش، این نسبت کاهش یافته و به بیش از ۶ درصد در دوره بیست و دوم میرسد و در دوره بیست و سوم نیز تنها یک تن از نمایندگان منبع درآمد خود را از طریق تجارت ذکر کرده است.

تحصیلات نمایندگان مجالس

بعد از اجرای قانون اصلاحات ارضی

اشاره شد، با اینکه در نظامنامه انتخابات در مورد حدود تحصیلات نمایندگان در طی دوران مشروطیت تغییری حاصل نشده است و داشتن سواد فارسی، کافی محسوب گشته است. با اینهمه به موجب یافته‌های پژوهش حاضر درباره نخبگان سیاسی ایران، ملاحظه می‌شود که بمقتضای عصر و زمان، همزمان با گسترش سازمانهای عالی آموزشی در داخل کشور و امکان بهره‌مندی از فرهنگ و دانش کشورهای غربی حاصل از ارتباط نزدیک با ممالک خارج، نیروی روشنفکر و تحصیل کردگان دانشگاهی و مدارس جدید روزبروز روبتزاید گذاشته است. و خواه ناخواه دانش آموختگان مدارس عالی از صدر مشروطیت ببعده، در اداره امور مملکت و بویژه صحنه سیاست سهم و حصه بیشتری پیدا کرده‌اند بویژه گروه تحصیل کردگان دانشگاهی بموجب داده‌های آماری ما، در مجلس شورای ملی وزنه سنگینی را تشکیل داده‌اند.

بررسی جدول شماره ۱ مربوط به نوع و درجه تحصیلات نمایندگان سه دوره اخیر بعد از اجرای اصلاحات ارضی نشان می‌دهد که با گذشت زمان، نسبت تحصیل کردگان عالی قدیم و جدید در مقایسه با سه عصر مشروطیت افزایش چشمگیر داشته است.

عصر اول مشروطیت ۴۸ درصد این گروه در برابر ۵۲ درصد نمایندگان با تحصیلات پائینتر از لیسانس، و نسبت ۳۳ درصد همین گروه در مقابل ۶۷ درصد تحصیل کردگان غیر دانشگاهی عصر رضاشاه، و ۴۸ درصد نمایندگان با تحصیلات

جدول شماره ۱ - نوع و درجه تحصیلات نمایندگان در ادوار بعد از اجرای قانون اصلاحات ارضی

ادوار قانونگذاری		دوره بیست و یکم		دوره بیست و دوم		دوره بیست و سوم	
نوع و درجه تحصیل		فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
تعداد نمایندگان		۱۷۹		۱۶۰		۱۵۶	
تحصیلات جدید	کمتر از دیپلم	۲۹	۱۶/۲	۱۴	۸/۸	۹	۵/۸
	دیپلم	۲۶	۱۴/۵	۱۱	۶/۹	۱۵	۹/۶
	فوق دیپلم	۳	۱/۷	۴	۲/۵	۱	۰/۶
	لیسانس	۶۸	۳۸/۰	۵۷	۳۵/۶	۶۵	۴۱/۷
	حدود لیسانس	-	-	۱	۰/۶	۲	۱/۳
	فوق لیسانس	۴	۲/۲	۱۳	۸/۱	۱۰	۶/۴
دکتر	۴۹	۲۷/۴	۵۳	۳۳/۱	۵۲	۳۳/۳	
جمع تحصیلات جدید		۱۷۹	۱۰۰	۱۵۳	۹۵/۶	۱۵۴	۹۸/۷
تحصیلات قدیم و جدید	متعارف	-	-	-	-	-	-
	دیپلم و سطح	-	-	۴	۲/۵	-	-
	حدود لیسانس و سطح	-	-	۱	۰/۶	۱	۰/۶۵
	مدرسی و دکتر	-	-	۲	۱/۳	-	-
	سطح و فوق لیسانس	-	-	-	-	۱	۰/۶۵
جمع تحصیلات قدیم و جدید		-	-	۷	۴/۴	۲	۱/۳
جمع کل		۱۷۹	۱۰۰	۱۶۰	۱۰۰	۱۵۶	۱۰۰

عالی از دوره سیزدهم قانونگذاری تا دوره بیست و یکم و عصر حکومت محمدرضا پهلوی در برابر ۵۲ درصد گروه نمایندگان با تحصیلات کمتر از لیسانس و مدرسی بتدریج به حدود ۶۸ درصد در دوره بیست و یکم و ۸۰ درصد در دوره بیست و دوم و ۸۴ درصد به دوره بیست و سوم افزایش پیدا میکند.

لازم به یادآوری است که در میان نمایندگان با درجه تحصیلات عالی، در کلیه ادوار قانونگذاری عصر دوم و سوم، شمار نمایندگان برخوردار از تحصیلات کلاسی و دانشگاهی در برابر تحصیل کردگان مکتبی و معلومات قدیمه افزونتر بوده است. عصر اول مشروطیت ۱۸ درصد دانشگاهی در برابر ۳۰ درصد عالی قدیم - ۱۳ درصد عالی لیسانس و دکتر در مجالس عصر دوم مشروطیت در برابر ۲۰ درصد نمایندگان با تحصیلات قدیم اجتهاد و مدرسی، و در عصر سوم مشروطیت، شمار نمایندگان با تحصیلات عالی اجتهاد و مدرسی، $\frac{۱}{۳}$ کل نمایندگان با تحصیلات دانشگاهی را تشکیل میدهد.

یافته‌های پژوهش ما درباره نمایندگان بعد از اجرای قانون اصلاحات ارضی نشانگر روند افزایش تدریجی درصد دارندگان تحصیلات جدید دانشگاهی می‌باشد. بطوری که در دوره بیست و یکم به حدود ۶۷ درصد کل نمایندگان میرسد. یادآور می‌شویم از این نسبت، ۳۸ درصد با درجه لیسانس و بیش از ۲ درصد فوق لیسانس و افزون بر ۷ درصد با درجه دکتر فارغ التحصیل شده‌اند.

این روند افزایش در دوره بیست و دوم به بیش از ۷۹ درصد می‌رسد، که از این نسبت حدود ۲ درصد از تحصیلات قدیمه نیز برخوردار بوده‌اند.

نسبت نمایندگان با درجه دکتر در این دوره از مجلس، به بیش از ثلث نمایندگان می‌رسد. کمتر از $\frac{۱}{۱۰}$ نمایندگان با تحصیلات دانشگاهی را دارندگان مدرک فوق لیسانس تشکیل میدهد.

در میان آن دسته از دانش آموختگان دانشگاهی مورد پژوهش ما، لیسانسیه‌ها بیشترین شمار را دارند (با نسبت ۳۶/۸ درصد کل نمایندگان دوره بیست و دوم).

مجلس بیست و سوم نیز همانند دوره پیشین، بیشترین شمار از آن نمایندگان با درجه لیسانس (با نسبت ۴۴ درصد) می‌باشد و دارندگان دانشنامه دکتر پس از لیسانسیه‌ها با نسبت ۳۵ درصد قرار دارند.

جدول شماره ۲ - رشته تحصیلات نمایندگان در ادوار بعد از اجرای قانون اصلاحات ارضی

ادوار قانونگذاری		دوره بیست و یکم		دوره بیست و دوم		دوره بیست و سوم	
رشته تحصیلی		فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
تعداد نمایندگان با تحصیلات عالی		۱۲۱		۱۲۸		۱۳۱	
رشته دیگر	پزشکی و رشته‌های وابسته	۲۴	۱۹/۹	۲۶	۲۰/۳	۳۱	۲۳/۷
	حقوق و علوم سیاسی	۵	۴/۱	۱۲	۹/۴	۶	۴/۶
	اقتصاد، بازرگانی، کشاورزی و صنعتی	۳	۲/۵	۱۱	۸/۶	۸	۶/۱
	ادبیات و علوم انسانی	۱	۰/۸	۳	۲/۳	۲	۱/۵
	جامعه‌شناسی و علوم اجتماعی	۲	۱/۷	۱	۰/۸	۲	۱/۵
	رشته‌های مهندسی فنی	۱	۰/۸	۱	۰/۸	۲	۱/۵
	مدیریت و امور اداری	۱	۰/۸	۱	۰/۸	۱	۰/۸
	حقوق	۹	۷/۴	-	-	-	-
	حقوق و اقتصاد	۲	۱/۷	-	-	-	-
	رشته نظام	۱	۰/۸	-	-	-	-
جمع کل	۴۹	۴۰/۵	۵۵	۴۳/۰	۵۲	۳۹/۷	

از نمایندگان با درجه فوق لیسانس با ۷ درصد در این دوره قانونگذاری یاد میکنیم.^{۱۰}

رشته تحصیلات نمایندگان

در مورد متغیر تحصیلات نخبگان سیاسی، روشن ساختن رشته معلومات و زمینه دانش و تخصص نمایندگان مجلس را ضرور دانستیم.

بررسی پاسخهای گروه مورد پژوهش، نشان از تعدد و گونه‌گون بودن رشته‌های تحصیلی دارد، که ما در این مورد کوشش کردیم در گروه‌های محدودتر و با تفکیک مدرک دانشگاهی آنها آمار مربوطه را ارایه دهیم. و اضافه میکنیم نسبتها را بر شمار نمایندگان با تحصیلات عالی دانشگاهی مورد بحث قرار داده‌ایم.

جدول شماره ۲ - مربوط به گروه نمایندگان با درجه دکترا در ادوار بعد از اجرای قانون اصلاحات ارضی، بیشترین درصد را رشته‌های پزشکی در هر یک از ادوار سه‌گانه قانونگذاری اخیر دارا هستند. (حدود ۲۰ درصد دوره بیست و یکم، بیش از ۲۰ درصد در دوره بیست و دوم و حدود ۲۴ درصد در دوره بیست و سوم).

در واقع نیمی از دارندگان تحصیلات با درجه دکترا در پزشکی و رشته‌های وابسته بآن مدرک خود را دریافت داشته‌اند و نیمی دیگر در هر سه دوره مورد پژوهش، در رشته‌های متعدد و مختلف فارغ‌التحصیل شده‌اند.

از میان ۲۰ درصد بقیه نمایندگان با درجه دکترا بیشترین درصد از آن نمایندگان است که در رشته‌های حقوق و علوم سیاسی با نسبت ۱۳/۲ درصد در دوره

۱- روند کلی پراکندگی گروه‌های تحصیلی در مجلس بیست و چهارم به موجب اطلاعاتی که در روزنامه رستاخیز شماره ۱۸ تیرماه ۱۳۵۴ منتشر شده است شرح زیر گزارش می‌شود.

۱- دارندگان درجه دکترا ۵۰ تن (۱۸/۷ درصد)

۲- دارندگان درجه فوق لیسانس ۵ تن (۱/۹ درصد)

۳- دارندگان درجه لیسانس ۱۰۵ تن (۳۹/۱ درصد)

۴- دارندگان درجه دیپلم ۵۵ تن (۲۰/۵ درصد)

۵- دارندگان درجه پایین‌تر از دیپلم ۴۰ تن (۱۵ درصد)

۶- نمایندگان با تحصیلات قدیمه ۱۳ تن (۴/۸ درصد)

جدول شماره ۳ - رشته تحصیلات نمایندگان در ادوار بعد از اجرای قانون اصلاحات ارضی

ادوار قانونگذاری		دوره بیست و یکم		دوره بیست و دوم		دوره بیست و سوم	
رشته تحصیلی		فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
تعداد نمایندگان با تحصیلات عالی		۱۲۱		۱۲۸		۱۳۱	
حقوق		-	-	۴	۳/۱	۳	۲/۳
حقوق و علوم اداری		۱	۰/۸	۲	۱/۵	۱	۰/۸
کشاورزی و دامپروری		۱	۰/۸	۲	۱/۵	۲	۱/۵
مدیریت و علوم اداری		-	-	۱	۰/۸	۲	۱/۵
تعلیم و تربیت		-	-	۱	۰/۸	۲	۱/۵
رشته نظام		-	-	۱	۰/۸	-	-
رشته‌های مختلف علوم		۱	۰/۸	۱	۰/۸	۱	۰/۸
ادبیات و تاریخ		۱	۰/۸	-	-	-	-
علوم سیاسی		-	-	۱	۰/۸	-	-
جمع کل		۴	۳/۲	۱۳	۱۰/۱	۱۱	۸/۴

درجه فوق لیسانس

بیست و یکم، و نزدیک به ۱۰ درصد در دوره بیست و دوم، و نسبتی حدود ۵ درصد در دوره بیست و سوم موفق باخذ مدرک دانشگاهی شده‌اند.

نمایندگانی که دکترا خود را در رشته‌های اقتصاد، بازرگانی، صنعتی و کشاورزی دریافت داشته‌اند بشمار بسیار اندک است و همانطور که جدول شماره ۲ نشان می‌دهد، نمایندگان این گروه با نسبت بیش از ۴ درصد (در بیست و یکم) و حدود ۹ درصد (در دوره بیست و دوم) و ۶ درصد (در دوره بیست و سوم) درصد کمتری را بخود اختصاص داده‌اند.

جدول شماره ۳ - مربوط به رشته تحصیلات نمایندگان با درجه فوق لیسانس، حکایت از آن دارد که در دوره بیست و یکم چهار تن دانش آموختگان با نسبت‌های برابر در رشته‌های مختلف: حقوق، کشاورزی و دامپروری، رشته‌های نظام، ادبیات و تاریخ مدرک دانشگاهی خود را دریافت داشته‌اند.

در دوره بیست و دوم از میان ۱۳ تن نماینده‌ای که مدرک تحصیلی خویش را با درجه فوق لیسانس مشخص کرده‌اند ۶ تن در رشته حقوق و علوم اداری و ۷ تن دیگر در رشته‌های مختلف همچون: کشاورزی، علوم سیاسی، مدیریت و تعلیم و تربیت و رشته‌های علوم. دانشنامه خود را دریافت داشته‌اند.

در مجلس بیست و سوم فزونی در میان گروه نمایندگان با درجه فوق لیسانس، از آن فارغ‌التحصیلان رشته‌های حقوق و علوم اداری. ۴ تن از جمع ۱۱ تن و ۷ تن دیگر در رشته‌های: کشاورزی و دامپروری تعلیم و تربیت، مدیریت و علوم اداری و رشته نظام، مشخص ساخته‌اند.

همانطور که از جدول شماره ۴ پیداست، دارندگان رشته‌های تحصیلی حقوق و علوم سیاسی در میان گروه نمایندگان با درجه لیسانس بیش از سایر رشته‌ها می‌باشد.

نسبت این گروه در دوره بیست و یکم حدود ۱۶ درصد از مجموع ۵۶ درصد نمایندگان با درجه لیسانس، و حدود ۱۱ درصد در دوره بیست و دوم از مجموع ۴۶ درصد گروه لیسانس‌ها، و حدود ۱۸ درصد از ۵۲ درصد نمایندگان با درجه لیسانس در دوره بیست و سوم قانونگذاری دیده می‌شود.

دانش آموختگان رشته‌های کشاورزی و دامپروری را بعد از گروه فوق، با ۱۴ درصد در دوره بیست و یکم، و حدود ۱۲ درصد در دوره بیست و دوم، و حدود ۱۸

جدول شماره ۴ - رشته تحصیلات نمایندگان در ادوار بعد از اجرای قانون اصلاحات ارضی

رشته تحصیلی	دوره بیست و یکم		دوره بیست و دوم		دوره بیست و سوم	
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
تعداد نمایندگان با تحصیلات عالی	۱۲۱		۱۲۸		۱۳۱	
حقوق و علوم سیاسی	۲	۱/۷	-	-	۴	۳/۰
حقوق قضایی	۱۷	۱۴/۰	۱۴	۱۰/۹	۱۹	۱۴/۶
" و علوم اداری	-	-	-	-	۱	۰/۸
کشاورزی و دامپروری	۱۷	۱۴/۰	۱۵	۱۱/۷	۱۰	۷/۶
مدیریت و علوم اداری	۲	۱/۷	-	-	۲	۱/۵
تعلیم و تربیت و فلسفه	-	-	۳	۲/۳	۳	۲/۳
رشته نظام	۲	۱/۷	۳	۲/۳	۲	۱/۵
رشته‌های مختلف علوم و مهندسی	۸	۶/۵	۵	۳/۹	۴	۳/۰
اقتصاد، بازرگانی، صنعتی	۶	۵/۰	۸	۶/۳	۵	۳/۸
معماری و هنرهای زیبا	۲	۱/۷	۱	۰/۸	-	-
جامعه‌شناسی و علوم اجتماعی	۲	۱/۷	۱	۰/۸	۴	۳/۰
ادبیات	۵	۴/۱	۶	۴/۷	۶	۴/۶
معقول و منقول	۱	۰/۸	۱	۰/۸	۱	۰/۸
روزنامه‌نگاری	۲	۱/۷	۲	۱/۶	۵	۳/۸
رشته‌های مهندسی فنی	۲	۱/۷	-	-	۱	۰/۸
پرستاری و مامائی	-	-	-	-	۱	۰/۸
جمع کل	۶۸	۵۶/۲	۵۹	۴۶/۱	۶۸	۵۱/۹

درصد در دوره بیست و سوم، میتوان در مرتبه دوم از اکثریت نام برد. در مراتب بعدی از اکثریت بعد از دو گروه مذکور در فوق، از نمایندگان فارغ‌التحصیل در رشته‌های اقتصاد (با ۵ درصد در دوره بیست و یکم و ۶/۳ درصد در دوره بیست و دوم، و حدود ۴ درصد در دوره بیست و سوم) و ادبیات و علوم انسانی (با ۴ درصد در دوره بیست و یکم، حدود ۵ درصد در دوره بیست و دوم و بیست و سوم) با نسبتی بیش از سایر گروه‌های لیسانسیه نام برد.

اضافه کنیم، شماری از نمایندگان با نسبتی در خور ملاحظه در رشته‌های مختلف علوم و مهندسی فنی مدیریت و علوم اداری، جامعه‌شناسی و علوم اجتماعی، و روزنامه‌نگاری مدرک دانشگاهی خود را دریافت کرده‌اند.

در مجموع میتوان گفت، دارندگان مدارک تحصیلات عالی، در رشته‌های حقوق و علوم سیاسی در هر سه دوره مورد پژوهش و بحث ما اعم از دکترا، فوق لیسانس و لیسانس بیش از سایر رشته‌های دانشگاهی به مجلس روی آورده‌اند.

با فشرده ساختن جداول شماره ۲ و ۳ و ۴، نسبت این گروه در سه دوره اخیر را بدین شرح میتوان آورد. دوره بیست و یکم حدود ۳۰ درصد، دوره بیست و دوم حدود ۲۵ درصد و دوره بیست و سوم بیش از ۲۵ درصد.

بعد از نمایندگان حقوقدان، مجلس بیست و یکم ظاهراً تابع فارغ‌التحصیلان رشته‌های کشاورزی با نسبت حدود ۱۵ درصد می‌باشد. حال آنکه دوره بیست و دوم و بیست و سوم بعد از گروه نمایندگان حقوقدان، اقتصاددانان به ترتیب با حدود ۱۵ درصد (دوره بیست و دوم) و ۱۰ درصد (دوره بیست و سوم) در مرتبه دوم از اکثریت قرار می‌گیرند.

دانش آموختگان رشته‌های کشاورزی در دو دوره اخیر با نسبت ۱۳/۲ درصد و ۸/۴ درصد در مرحله سوم از اکثریت قرار دارند.

نکته در خور یادآوری، شمار اندک فارغ‌التحصیلان رشته‌های ادبیات و علوم انسانی است که در هر سه دوره قانونگذاری بعد از اجرای قانون اصلاحات ارضی نسبتی بین ۶ تا ۷ درصد مجموع نمایندگان صاحب دانشنامه‌های عالی را در برمیگیرد.

تسلط ظاهری و آماری نمایندگان با تحصیلات عالی در رشته‌های حقوقی و علوم سیاسی در مجالس قانونگذاری را میتوان احتمالاً، رابطه نزدیک این رشته تحصیلات و

جدول شماره ۵ - وضع محل تحصیلات عالی نمایندگان در ادوار بعد از اجرای قانون اصلاحات ارضی

ادوار قانونگذاری		دوره بیست و یکم		دوره بیست و دوم		دوره بیست و سوم	
محل تحصیل		فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
تعداد نمایندگان با تحصیلات عالی		۱۲۱		۱۲۸		۱۳۱	
تهران	۱۵	۱۲/۴	۱۳	۱۰/۱	۱۶	۱۲/۲	۱۳
ایران و آمریکا	۲	۱/۷	۱۳	۱۰/۱	-	-	-
ایران و فرانسه	-	-	۱	۰/۸	-	-	-
ایران و سوئیس	۱	۰/۸	۲	۱/۶	-	-	-
فرانسه	۱۱	۹/۱	۱۲	۹/۴	۱۰	۷/۶	۱۱
فرانسه و آمریکا	۱	۰/۸	۲	۱/۶	۲	۱/۵	۲
فرانسه و آلمان	-	-	۱	۰/۸	-	-	-
فرانسه و انگلستان	-	-	۱	۰/۸	-	-	-
فرانسه و سوئیس	-	-	۱	۰/۸	۱	۰/۸	۱
انگلستان	-	-	۱	۰/۸	۳	۲/۳	۳
آلمان	۳	۲/۵	۲	۱/۶	۳	۲/۳	۳
بلژیک	۲	۱/۷	۲	۱/۶	۲	۱/۵	۲
بیروت	۱	۰/۸	۱	۰/۸	۱	۰/۸	۱
سوئیس	۲	۱/۷	۳	۲/۳	۴	۳/۰	۴
آمریکا	۱۰	۸/۲	-	-	۸	۶/۱	۸
ایران و اسرائیل	-	-	-	-	۱	۰/۸	۱
ژاپن	-	-	-	-	۱	۰/۸	۱
آمریکا و بیروت	۱	۰/۸	-	-	-	-	-
جمع کل	۴۹	۴۰/۵	۵۵	۴۳	۵۲	۳۹/۷	۵۲

محل تحصیلات با درجه دکترا

مطالعات را با حرفه قانونگذاری توجیه کرد.

محل تحصیلات عالی نمایندگان

آمار جداول مربوط به محل تحصیلات دانشگاهی نمایندگان ادوار قانونگذاری بعد از اجرای قانون مصوب ششم بهمن ماه ۱۳۴۱ شمسی نشانگر فزونی نسبت پرورش یافتگان دانشگاه‌های خارج از کشور می‌باشد.

بطوری که در جدول شماره ۵ ملاحظه می‌کنیم، نسبت تحصیل کردگان خارج از کشور، در گروه نمایندگان با درجه دکترا در دوره بیست و یکم قانونگذاری بیش از ۲۸ درصد، و در دوره بیست و دوم ۳۳ درصد و در دوره بیست و سوم حدود ۲۸ درصد را نشان می‌دهد.

از میان دانش‌آموختگان با درجه دکترا در دوره بیست و یکم به ترتیب اکثریت، ۱۱/۵ درصد و حدود ۱۰ درصد آخرین مدرک خود را از دانشگاه‌های آمریکا و فرانسه دریافت داشته‌اند و ۶/۵ درصد دیگر این گروه از کشورهای: انگلستان، آلمان، سوئیس و بلژیک موفق به اخذ دانشنامه دکترا گردیده‌اند.

از ۳۳ درصد نمایندگان با درجه دکترا، در دوره بیست و دوم که موفق به اخذ دانشنامه دکترا در خارج از کشور شده‌اند، اکثریت به ترتیب با فارغ‌التحصیلان دانشگاه‌های فرانسه (با ۱۲ درصد) و آمریکا (با ۱۱/۶ درصد) می‌باشد. شمار اندکی از نمایندگان در کشورهای، سوئیس، آلمان، بلژیک، بیروت موفق به اتمام تحصیلات عالی شده‌اند.

دوره بیست و سوم قانونگذاری نیز از لحاظ محل تحصیلات دانشگاهی نمایندگان با درجه دکترا، وضعی مشابه دوره بیست و دوم دارد. به بیان روشنتر، از میان ۲۷/۵ درصد این گروه مجلسیان، حدود ۱۰ درصد (از فرانسه) و حدود ۸ درصد (از آمریکا) بالاترین نسبت را دارند. و ۹/۵ درصد بقیه را دانش‌آموختگان، دانشگاه‌های کشورهای مختلف اروپایی همچون سوئیس، (با ۳ درصد) انگلستان و آلمان (هر یک با ۲/۳ درصد)، و بلژیک (با ۱/۵ درصد) تشکیل می‌دهند.

از شمار اندک نمایندگان با درجه فوق لیسانس با استناد به جدول شماره ۶ - در دوره بیست و یکم از ۴ تن: ۲ تن در آمریکا و فرانسه موفق باخذ دانشنامه خود شده‌اند.

جدول شماره ۶ - محل تحصیلات عالی نمایندگان در ادوار بعد از اجرای قانون اصلاحات ارضی

محل تحصیل	ادوار قانونگذاری		دوره بیست و یکم		دوره بیست و دوم		دوره بیست و سوم	
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
تعداد نمایندگان با تحصیلات عالی	۱۲۱		۱۲۸		۱۳۸			
محل تحصیلات با درجه فوق لیسانس	آمریکا	۱	۰/۸	۲	۱/۶	۳	۲/۳	
	آمریکا و بیروت	-	-	۱	۰/۸	-	-	
	فرانسه	۱	۰/۸	۲	۱/۶	۲	۱/۵	
	تهران	۲	۱/۷	۸	۶/۲	۶	۴/۶	
جمع کل	۴	۲/۳	۱۳	۱۰/۲	۱۱	۸/۴		

در دوره بیست و دوم، اکثریت با فارغ التحصیلان دانشگاه تهران است (با نسبت ۶/۲ درصد) در دوره بیست و سوم قانونگذاری نیز شمار نمایندگان این گروه که درجه فوق لیسانس خود را از دانشگاه تهران دریافت داشته‌اند ۶ تن از جمع ۱۱ تن می‌باشد. ۳ تن دیگر از آمریکا و ۲ تن در کشور فرانسه موفق با تمام تحصیلات عالی گردیده‌اند.

همانطور که از جدول شماره ۷ پیداست، بیشترین درصد فارغ التحصیلان با درجه لیسانس در هر سه دوره اخیر مشروطیت در داخل کشور موفق بدیافت دانشنامه خود شده‌اند. درصد این گروه در دوره بیست و یکم ۴۲/۵ درصد و در دوره بیست و دوم حدود ۲۹ درصد و در دوره بیست و سوم قانونگذاری بیش از ۲۷ درصد می‌باشد.

از جمع حدود ۱۴ درصد دانش آموختگان خارج از کشور با درجه لیسانس در دوره بیست و یکم، حدود نیمی از آنها در مدارس عالی کشور فرانسه تحصیلات خود را با تمام رسانده‌اند، و بیش از ۵ درصد نیز از دانشگاه‌های کشور آمریکا مدرک تحصیلی خود را دریافت داشته‌اند.

بطوری که در جدول شماره ۷ ملاحظه می‌کنیم، در دوره بیست و دوم و بیست و سوم نسبت تحصیل کردگان در کشور فرانسه همچون دوره بیست و یکم در میان گروه نمایندگان با تحصیلات درجه لیسانس بیش از سایر کشورها می‌باشد (۷ درصد در دوره بیست و دوم و ۸/۴ درصد در دوره بیست و سوم).

از میان گروه نمایندگان با درجه لیسانس که در خارج از کشور موفق با تمام تحصیلات گردیده‌اند، بعد از کشور فرانسه، از فارغ التحصیلان دانشگاه‌های آمریکا با نسبت بیش از ۶ درصد در دوره بیست و دوم و حدود ۷ درصد در دوره بیست و سوم میتوان نام برد.

سهم دانشگاه‌های انگلستان در پرورش نمایندگان مجالس قانونگذاری ایران بویژه در سه دوره اخیر اندک می‌باشد، بطوری که تنها یک تن از جمع ۶۸ تن گروه مورد بحث در دوره بیست و یکم و یک تن از جمع ۵۹ تن جمعیت مورد نظر در دوره بیست و دوم و ۶ تن از جمع ۶۸ تن نمایندگان با درجه لیسانس در دوره بیست و سوم را در بر می‌گیرد.

با فشرده ساختن جداول شماره ۵ و ۶ و ۷ مربوط به محل تحصیلات عالی نمایندگان میتوان به این نتیجه رسید که از جمع کل جامعه نمایندگان با تحصیلات

جدول شماره ۷ - وضع محل تحصیلات عالی نمایندگان در ادوار بعد از اجرای قانون اصلاحات ارضی

محل تحصیل	دوره بیست و یکم		دوره بیست و دوم		دوره بیست و سوم	
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
تعداد نمایندگان با تحصیلات عالی	۱۲۱		۱۲۸		۱۳۱	
تهران	۵۱	۴۲/۲	۳۷	۲۸/۹	۳۶	۲۷/۴
تهران و آمریکا	-	-	۲	۱/۵	-	-
تهران و فرانسه	-	-	۲	۱/۵	-	-
تهران و سویس	-	-	۱	۰/۸	-	-
آمریکا	۴	۳/۳	۵	۳/۹	۳	۲/۳
آمریکا و بیروت	۱	۰/۸	۱	۰/۸	۳	۲/۳
بیروت	-	-	۱	۰/۸	۱	۰/۸
کانادا	-	-	۱	۰/۸	۱	۰/۸
انگلستان	۱	۰/۸	۱	۰/۸	۴	۳
فرانسه	۸	۶/۶	۷	۵/۵	۱۰	۷/۶
سویس	-	-	۱	۰/۸	۲	۱/۵
آلمان	۱	۰/۸	-	-	-	-
ایران و اسرائیل	-	-	-	-	۱	۰/۸
ژاپن و آمریکا	-	-	-	-	۱	۰/۸
بلژیک	-	-	-	-	۱	۰/۸
ایران و بیروت	-	-	-	-	۲	۱/۵
انگلستان و آمریکا	-	-	-	-	۲	۱/۵
جمع کل	۶۸	۵۶/۲	۵۹	۴۶/۱	۶۸	۵۱/۹

دانشگاهی در هر سه دوره اخیر مشروطیت گروه تحصیل کردگان خارج از کشور با نسبتهای چشمگیر (پیش از ۴۳ درصد دوره بیست و سوم) به تدریج افزایش قابل ملاحظه‌ای پیدا میکند.

همانطور که از پیش بیان داشتیم، دانشگاه‌های کشورهای آمریکا و فرانسه سهم عمده‌ای در پرورش و تعلیم نخبگان سیاسی ایران داشته‌اند. در تایید مطلب خود به ارایه آمار جمع گروه نمایندگان با دانشنامه‌های دانشگاهی می‌پردازیم.

نسبت تحصیل کردگان دانشگاه‌های آمریکا در دوره بیست و یکم با بیش از ۲۸ درصد در مقام نخست اکثریت، و از آن دانشگاه‌های کشور فرانسه با بیش از ۱۷ درصد در مرتبه دوم از اکثریت قرار دارند.

در دوره بیست و دوم قانونگذاری دانش آموختگان دانشگاه‌های فرانسه و آمریکا نسبی نزدیک و تقریباً همانند (با ۲۰/۶ درصد کشور فرانسه، و ۲۰/۲ درصد آمریکا) دارند.

ولی در دوره بیست و سوم، گروه تحصیل کردگان دانشگاه‌های کشور فرانسه شمار افزونتری بر سایر گروه‌های تحصیلی دارند، (با نسبتی حدود ۲۰ درصد). از فارغ‌التحصیلان دانشگاه‌های آمریکا با نسبتی حدود ۱۷ درصد میتوان یاد کرد.

از ذکر اندک تمایزگانی که متأثر از تعلیم و تربیت دانشگاه‌های سویس بوده‌اند در مرحله سوم و با نسبتهای ۲/۵ درصد در دوره بیست و یکم و ۵/۵ درصد در دوره بیست و دوم، ۵/۳ درصد در دوره بیست و سوم نباید خودداری کرد.

کنجکاوای در مورد متغیر تحصیلات و سطح آگاهی و دانش نمایندگان، ما را بر آن داشت تا در باره آثار فکری و قلمی و تألیفات آنها نیز جويا شویم.

پس از بررسی پاسخهای نمایندگان، به این نتیجه رسیدیم که بیش از ۳۱ درصد گروه مورد پژوهش ما در دوره بیست و دوم و $\frac{1}{3}$ گروه مورد نظر در دوره بیست و سوم، صاحب تألیفاتی در زمینه‌های مختلف رشته‌های تخصصی خود، چه بصورت کتاب، مقاله یا رساله و گزارش بوده‌اند که البته بیشترین رقم از آن نمایندگان است که آثار قلمی آنها، بصورت کتاب منتشر شده است. (۳۴ تن از جمع ۵۰ تن نمایندگان پاسخ داده در دوره بیست و دوم و ۳۱ تن از جمع ۵۲ تن همین گروه در دوره بیست و سوم).

جدول شماره ۸ - زمینه مطالعات نمایندگان در ادوار بعد از اجرای قانون اصلاحات ارضی

ادوار قانونگذاری		دوره بیست و یکم		دوره بیست و دوم		دوره بیست و سوم	
نوع زمینه مطالعات		فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
تعداد نمایندگان		۱۵۳		۱۶۰		۱۵۶	
رشته‌های معماری و هنرهای زیبا	-	-	-	۶	۳/۸	۲	۱/۳
اقتصاد، امور مالی و بانکداری، بازرگانی	۲۰	۱۳/۱	۲۳	۱۴/۴	۲۰	۱۲/۸	۲۰
حقوق قضایی	۱۹	۱۲/۴	۲۱	۱۳/۱	۲۷	۱۷/۳	۲۷
علوم سیاسی، حقوق بین‌الملل	۷	۴/۶	۲۲	۱۳/۸	۱۳	۸/۳	۱۳
رشته‌های مختلف علوم	۶	۳/۹	۵	۳/۱	۵	۳/۲	۵
رشته‌های پزشکی و علوم وابسته آن	۱۴	۴/۶	۲۱	۱۳/۱	۲۲	۱۴/۱	۲۲
رشته‌های مربوط به امور اجتماعی	۲۶	۱۷/۰	۲۲	۱۳/۸	۱۷	۱۰/۹	۱۷
تاریخ	۱۷	۱۱/۱	۱۶	۱۰/۰	۲۲	۱۴/۱	۲۲
مدیریت و علوم اداری	۶	۳/۹	۹	۵/۶	۸	۵/۱	۸
ادبیات و فلسفه	۳۳	۲۱/۶	۲۱	۱۳/۱	۲۶	۱۶/۷	۲۶
روانشناسی و علوم تربیتی	۱۳	۸/۵	۴	۲/۵	۱۲	۷/۵	۱۲
رشته‌های مهندسی و صنعتی	۶	۳/۹	۱	۰/۶	۶	۳/۹	۶
رشته‌های کشاورزی	۳۲	۲۰/۹	۲۴	۱۵/۰	۲۰	۱۲/۵	۲۰
جامعه‌شناسی و علوم اجتماعی	۴	۲/۶	۵	۳/۱	۴	۲/۶	۴
الهیات	۵	۳/۳	۲	۱/۳	-	-	-
دامپزشکی	۲	۱/۳	۲	۱/۳	-	-	-
فنون نظامی	۳	۲/۰	۲	۱/۳	-	-	-
تعاون و امور روستایی	۴	۲/۶	۴	۲/۵	۵	۳/۲	۵
امور کار و کارگری	۸	۵/۲	۱۰	۶/۳	۷	۴/۵۰	۷
تربیت بدنی	۱	۰/۷	-	-	-	-	-
پاسخ نامربوط	۲	۱/۳	-	-	-	-	-
جمع کل							

رشته مطالعات نمایندگان

بمنظور تکمیل بررسی و بدست آوردن اطلاعات دقیقتر از میزان آگاهی و تخصص و دانش نمایندگان، طرح سؤال دیگری را در همین زمینه ایجاب کرد.

تجزیه و تحلیل پاسخ نمایندگان، و آمار مربوط به رشته مطالعات آنها، ما را به این نتیجه میرساند که رشته مطالعات و تخصص نمایندگان، بسیار متنوع و متعدد بوده است. ملاحظه جدول شماره ۸ مبین این نکته است که از میان پاسخگویان باین پرسش، در دوره بیست و یکم در درجه نخست، اکثریت با نسبت حدود ۲۲ درصد با نمایندگان است که در تکمیل معلومات و دانش خود، مطالعاتی در رشته‌های ادبیات و فلسفه داشته‌اند.

در مراتب بعدی با اختلاف اندکی که حدود ۲۱ درصد را نشان میدهد از آن گروهی است که بیشتر در زمینه رشته‌های کشاورزی تحقیق و بررسی کرده‌اند، و بدنبال این گروه، به ترتیب اکثریت از رشته‌هایی همچون امور اجتماعی (با ۱۷ درصد)، اقتصاد و امور مالی و بانکداری (با ۱۳ درصد)، حقوق قضایی (با ۱۲/۴ درصد) و تاریخ (با ۱۱ درصد) میتوان نام برد.

بررسی داده‌های آماری دوره بیست و دوم قانونگذاری، حکایتی دگر دارد، بموجب پاسخ گروه مورد پژوهش، بیشترین نمایندگان این دوره پس از اتمام تحصیل بمنظور تکمیل معلومات، به مطالعه و بررسی در امور کشاورزی و رشته‌های مربوط به آن پرداخته‌اند (با نسبت ۱۵ درصد).

مراتب بعدی از اکثریت را از مطالعه کنندگان در زمینه‌های امور اقتصادی و مالی (با نسبت ۱۴/۴ درصد) و حقوق و علوم سیاسی، و امور اجتماعی (با ۱۳/۸ درصد) و نیز حقوق قضایی و ادبیات و فلسفه (با نسبت‌های برابر ۱۳/۱ درصد) میتوان متذکر شد. از مطالعه کنندگان در زمینه‌های پزشکی و رشته‌های مختلف وابسته به آن در این دوره، هرچند نسبتی بیش از نمایندگان دوره بیست و یکم دارند، ولی با ملاحظه آمار فارغ‌التحصیلان رشته‌های پزشکی در هر سه دوره اخیر مشروطیت در می‌بایم که نسبت ۱۳ درصد نمایندگان که به منظور تکمیل دانش و علم تخصصی خود به مطالعه و پژوهش آزاد پرداخته‌اند رقم و درصد بالایی را نشان نمیدهد.

باید افزود ۱۰ درصد نمایندگان دوره مورد بحث ما، در ادامه معلومات خود

جدول شماره ۹ - نوع کتب مورد مطالعه و علاقه نمایندگان ادوار بعد از اجرای قانون اصلاحات ارضی

دوره بیست و سوم		دوره بیست و دوم		دوره بیست و یکم		ادوار قانونگذاری
درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
۱۵۶		۱۶۰		۱۵۳		تعداد نمایندگان
۲۵/۶	۴۰	۳۰	۴۸	۲۰/۳	۳۱	کتاب تاریخی
۵/۱	۸	۱۰/۶	۱۷	۸/۵	۱۳	کتاب فلسفی و علوم تربیتی، روانشناسی
۳۶	۵۶	۳۱/۳	۵۰	۴۲/۵	۶۵	کتاب ادبی
۱۲/۲	۱۹	۷/۵	۱۲	۱/۳	۲	کتاب پزشکی و بهداشت عمومی
۸/۳	۱۳	۷/۵	۱۲	۵/۹	۹	کتاب حقوقی
۱۴/۱	۲۲	۹/۴	۱۵	-	-	کتاب سیاسی و سیاست بین‌المللی
۳/۹	۶	۱/۳	۲	۱/۳	۲	کتاب کشاورزی و دامپروری
۷/۱	۱۱	۸/۸	۱۴	۲/۶	۴	کتاب اقتصادی
۹/۶	۱۵	۵/۶	۹	۳/۹	۶	کتاب علمی و فنی
۰/۶	۱	۵/۶	۹	۱۴/۴	۲۲	کتاب دینی و مذهبی
۲/۶	۴	۱/۳	۲	۰/۷	۱	کتاب جامعه‌شناسی
۰/۶	۱	۰/۶	۱	-	-	کتاب مربوط به مدیریت و امور اداری
-	-	۲/۵	۴	۱۱/۸	۱۸	تالیفات منتسب به محمدرضا شاه
۱۲/۸	۲۰	۷/۵	۱۲	۱/۳	۲	کتاب اجتماعی
۰/۶	۱	-	-	۲/۶	۴	همه‌نوع کتب مورد مطالعه می‌باشند
-	-	-	-	۱/۳	۲	پنج سال در حضور شاه
۱۶/۰	۲۵	۱۸/۸	۳۰	۲۹/۴	۴۵	اظهار نشده
جمع کل						

بیشتر به مطالعات تاریخی روی آورده‌اند.

بطوری که جدول شماره ۸ حکایت می‌کند، دوره بیست و سوم را نمایندگان با مطالعات حقوقی (با نسبت ۱۷/۳ درصد) در مرتبه نخست از اکثریت می‌بینیم. و از نمایندگان با زمینه مطالعات ادبی و فلسفی با نسبت حدود ۱۷ درصد و رشته‌های پزشکی و تاریخی هر یک با بیش از ۱۴ درصد میتوان ذکر کرد. در مراتب بعدی، از پاسخگویانی که به مطالعه در علوم اقتصادی و مالی (با ۱۲/۸ درصد) و کشاورزی (۱۲/۵ درصد) پرداخته‌اند نام می‌بریم.

نوع کتاب‌های مورد علاقه و مطالعه نمایندگان

در پرسش دیگری از نمایندگان جويا شدیم تا نوع کتابهایی را که مورد علاقه آنها بوده و بیشتر به مطالعه آن پرداخته‌اند ذکر کنند.

گرچه این پرسش پاسخهای متنوعی را در پی داشت ولی ما بشیوه پیشین به گروه‌بندی پرداخته‌ایم و بیگمان تعداد پاسخها، جمع درصدها را همچون زمینه مطالعات و پژوهش نمایندگان متجاوز از صد را نشان میدهد.

تجزیه و تحلیل داده‌ها، روشن ساخت، کتب ادبی و تاریخی مورد رغبت بیشترین نمایندگان قرار گرفته است. بطوری که در هر سه دوره مجالس بعد از اجرای قانون اصلاحات ارضی، بالاترین نسبتها از آن مطالعه کنندگان کتب ادبی (با ۴۲/۵ درصد در دوره بیست و یکم، و بیش از ۳۱ درصد در دوره بیست و دوم، و حدود ۲۶ درصد در دوره بیست و سوم) می‌باشد.

کتابهای تاریخی در مرتبه بعدی از اکثریت مورد مطالعه گروه نخبه سیاسی مورد پژوهش ما قرار گرفته است (دوره بیست و یکم با بیش از ۲۰ درصد، و دوره بیست و دوم با ۳۰ درصد، و دوره بیست و سوم با حدود ۲۶ درصد).

یافته‌های ما از پاسخ نمایندگان دوره بیست و یکم به موجب جدول شماره ۹- کثرت مطالعه کنندگان کتابهای مذهبی و دینی (بویژه نهج‌البلاغه) بیش از دو دوره اخیر می‌باشد. (با نسبت بیش از ۱۴ درصد در برابر ۵/۶ درصد دوره بیست و دوم، ۰/۶ درصد دوره بیست و سوم).

افزون بر این از میان نمایندگان دوره بیست و یکم شمار قابل توجهی، تألیفات منتسب به محمدرضا شاه، مورد توجه و مطالعه آنها قرار گرفته است (با نسبت حدود ۱۲ درصد) ناگفته نماند این گروه از نمایندگان در دوره بیست و دوم اندک و یا ۲/۵ درصد دیده می‌شود. دوره بیست و سوم هیچیک از نمایندگان ضمن بر شمردن کتابهای مورد مطالعه خود، ذکری از کتابهای تألیف محمدرضا شاه نکرده‌اند.

اشاره به آن گروه از نمایندگان که در دوره بیست و یکم رغبت به مطالعه کتابهای فلسفی و تربیتی و حقوقی نشان داده‌اند به ترتیب با نسبت ۸/۵ درصد و حدود ۶ درصد را ضرور میدانند.

باید افزود نسبت مطالعه کنندگان کتب فلسفی و تربیتی، و حقوقی را در دوره بیست و دوم با ۱۰/۶ درصد (فلسفی و تربیتی) و ۷/۵ درصد (حقوقی) در خور یادآوری است. با توجه باین که در این دوره از مجلس، شمار نمایندگان که به مطالعه کتابهای سیاسی و سیاست بین‌الملل و اقتصادی رغبت بیشتری داشته‌اند نسبتی افزون بر گروه مطالعه کنندگان کتابهای حقوقی دارند (با ۹/۴ درصد و حدود ۹ درصد).

گفتنی است این گروه از نمایندگان در دوره بیست و سوم با نسبتی افزونتر (بیش از ۱۴ درصد) در درجه سوم از اکثریت قرار گرفته‌اند و پس از این گروه از گروه مطالعه کنندگان کتابهای اجتماعی با حدود ۱۳ درصد و پزشکی با بیش از ۱۲ درصد و علمی و فنی با حدود ۱۰ درصد، و بالاخره کتابهای حقوقی بایش از ۸٪ باید نام برد.

جدول شماره ۱۰ - تألیفات نمایندگان ادوار بعد از اجرای قانون اصلاحات ارضی

ادوار قانونگذاری	دوره بیست و یکم		دوره بیست و دوم		دوره بیست و سوم	
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
تعداد نمایندگان	۱۵۳		۱۶۰		۱۵۶	
تألیف منتشره بصورت کتاب	-	-	۳۴	۶۸	۳۱	۵۹/۶
رساله پایان‌نامه	-	-	۶	۱۲	۱۰	۱۹/۲
مقاله	-	-	۱۰	۲۰	۶	۱۱/۵
گزارش - بصورت پلی‌کپی	-	-	-	-	۵	۹/۶
جمع کل	-	-	۵۰	۱۰۰	۵۲	۱۰۰

نگرش و اندیشه نمایندگان از نقش اجتماعی خویش

بی‌گمان در امر پذیرش به نامزدی انتخابات مجلس شورای ملی و پیروزی در تصاحب کرسیهای نمایندگی مجالس قانونگذاری، عوامل متعدد و متنوعی وجود داشته و دارد که در پژوهش حاضر، پی بردن و بر شمردن همه آن عوامل نه تنها مقدور نیست بلکه چون مبتنی بر مدارک و اسناد معتبر نیست. خواه ناخواه قضاوت ما مقرون بواقع نخواهد بود و جنبه علمی نخواهد داشت، ولی برای راه یافتن احتمالی به یکی از عوامل موفقیت نخبگان سیاسی در جلب نظر مراکز قدرت سیاسی و برگزیده شدن آنها به عنوان نماینده ملت در مجالس قانونگذاری ایران، دو پرسش را مطرح ساختیم تا از دید و ارزیابی خود نمایندگان از نقش اجتماعی خویش، بعنوان خدمات مفید و سودمندشان، و همچنین افتخارات و امتیازاتی که در طول خدمات اجتماعی، تا قبل از انتخاب شدن به نمایندگی مجلس شورای ملی کسب کرده‌اند، پی ببریم.

در تحلیل از داده‌های مندرج در جدول شماره ۱ مربوط به خدمات و فعالیتهای مفید نمایندگان، بامید پاسخ مقرون بواقعیت، این نتیجه حاصل میشود: که پاسخ اکثریت نمایندگان دوره بیست و یکم قانونگذاری باقتضای زمان، درباره مفیدترین و برجسته‌ترین خدمات و فعالیتهای خود قبل از پیروزی در انتخابات: کوشش در اجرای قانون اصلاحات ارضی آمده است. نسبت این گروه با بیش از ۱۴ درصد از کل ۷۶ درصد نمایندگان که به سؤال مربوط جواب داده‌اند در درجه اول اکثریت می‌باشد. در حالی که در دوره بیست و دوم و سوم قانونگذاری شمار این گروه کاهش یافته و به ترتیب به بیش از ۶ و حدود ۸ درصد از کل ۸۲ درصد، و ۹۳ درصد جمعیت مورد بررسی میرسد.

جدول شماره ۱ - وضع پاسخ نمایندگان در مورد خدمات و فعالیتهای برجسته قبل از وکالت مجلس آنها

ادوار قانونگذاری	دوره بیست و یکم		دوره بیست و دوم		دوره بیست و سوم	
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
نوع خدمات و فعالیتها						
تعداد نمایندگان	۱۵۳		۱۶۰		۱۵۶	
مبارزات سیاسی واجتماعی از طریق روزنامهنگاری	۴	۲/۶	۷	۴/۴	۱۶	۱۰/۳
خدمات پزشکی و درمانی	۸	۵/۲	۱۴	۸/۸	۲۰	۱۲/۸
خدمات سربازی	۱	۰/۷	۲	۱/۳	۲	۱/۳
خدمات دوران اشتغال بکار دولتی	۱۱	۷/۲	۳۳	۲۰/۶	۱۹	۱۲/۲
" اجتماعي ورفاهي و شهرسازي	۱۵	۹/۸	۱۱	۶/۹	۱۶	۱۰/۳
" اقتصادي در زمينه بانکداری و بازرگانی	۱	۰/۷	۳	۱/۹	۵	۳/۲
مبارزه با ضدانقلاب و امور سندیکایی	۱	۰/۷	۲	۱/۳	۵	۳/۲
تأسیس احزاب و جمعیتهای سیاسی	۱	۰/۷	۲	۱/۳	-	-
خدمات فرهنگی و تأسیس سازمانهای آموزشی	۱۱	۷/۲	۶	۳/۸	۱۲	۷/۷
تأسیس جمعیتهای غیرسیاسی	۳	۲/۰	۴	۲/۵	۸	۵/۱
فعالیتهای هنری در زمینه فیلم و سینما	۱	۰/۷	۱	۰/۶	۱	۰/۶
فعالیت در انقلاب ششم بهمن	۲	۱/۳	۲	۱/۳	۱	۰/۶
کوشش در اجرای اصلاحات ارضی و کشاورزی	۲۲	۱۴/۴	۱۰	۶/۳	۱۲	۷/۷
اجرای برنامه‌های عمرانی و صنعتی	۴	۲/۶	۹	۵/۶	۱۲	۷/۷
رفع نیازمندیهای مردم	۳	۲/۰	۳	۱/۹	-	-
بر آوردن نیازهای حوزه نمایندگی	۴	۲/۶	۹	۵/۶	۵	۳/۲
خدمت به شاه	۱	۰/۷	۳	۱/۹	۱	۰/۶
بهبود امور کار و کارگری	۱۱	۷/۲	۱۰	۶/۳	۸	۵/۱
پرهیز از دست‌بندی و مبارزه با هوی و هوس	-	-	-	-	۱	۰/۶
انجام وظیفه در راه وطن	۷	۴/۶	-	-	-	-
ارشاد اهالی ایران	۱	۰/۷	-	-	-	-
ترجمه و تألیف کتاب	۴	۲/۶	-	-	-	-
اظهار نشده	۳۷	۲۴/۲	۲۹	۱۸/۱	۱۱	۷/۱
جمع کل	۱۵۳	-	۱۶۰	-	۱۵۶	-

فعالیت در زمینه‌های امور اجتماعی و رفاهی شانس موفقیت، حدود ۱۰ درصد نمایندگان دوره بیست و یکم قانونگذاری را تشکیل میدهد. توفیق انجام وظیفه در طول سالهای خدمت در دستگاههای دولتی، تأسیس سازمانهای آموزشی و خدمات فرهنگی در سطوح مختلف، تلاش در بهبود امور کار و کارگری، پاسخ گروهی از نمایندگان با اکثریتی برابر (با نسبت ۷/۲ درصد) در مراحل بعدی از اکثریت می‌باشد.

یادآور می‌شویم که بیش از ۵ درصد کل نمایندگان ایندوره از مجلس، مفیدترین و برجسته‌ترین خدماتشان را در زمینه پزشکی و درمانی و بهداشتی ذکر کرده‌اند.

دوره بیست و دوم، بزرگترین گروه را با نسبت حدود ۲۱ درصد، نمایندگان که بر سوابق ممتد خدمتگزاری خود در دستگاههای دولتی، بعنوان فعالیتهای برجسته و سودمند تکیه کرده‌اند میتوان آورد.

مرحله دوم از اکثریت، از گروههایی که خدمات برجسته‌ای در امر بهداشت و درمان عمومی داشته‌اند (با نسبت حدود ۹ درصد) و بدنبال آن از گروهی که در پاسخ بسؤال ما، فعالیت مفید در زمینه خدمات اجتماعی و رفاهی را (با نسبت حدود ۷ درصد) ذکر کرده‌اند، یاد میکنیم.

گروه نمایندگی که کوشش در اجرای امر اصلاحات ارضی را از زمره خدمات برجسته و مفید با اجتماع، آورده‌اند همچنانکه در فوق اشاره شد نسبت به دوره بیست و یکم کاهش چشمگیر داشته و از ۱۴/۴ درصد دوره بیست و یکم به ۶/۳ درصد کل نمایندگان دوره بیست و دوم میرسد.

از گروه نمایندگان با خدمات مفید در زمینه امور کار و کارگری نیز با همین نسبت در مرحله از اکثریت باید ذکر کرد.

افزون بر این، اجرای برنامه‌های عمرانی و صنعتی، رفع نیازمندیهای حوزه انتخابیه، مبارزات سیاسی و اجتماعی از طریق روزنامه‌نگاری و اموری جز اینها، از زمره خدمات و فعالیتهای مثمر ثمر از دید خود نمایندگان میباشد، که یادآوری آن ضرور می‌باشد.

حال اگر به داده‌های آماری دوره بیست و سوم توجه کنیم، از لحاظ تقدم و تأخر اکثریت گروه با خدمات برجسته و مفید، متمایز از دو دوره دیگر است. بطوری که بیشتر پاسخگویان ایندوره از مجلس در درجه اول با اکثریت حدود ۱۳ درصد، تکیه بر

خدمات برجسته پزشکی و درمانی خود کرده‌اند. و بدنبال آن از گروه نمایندگان بانجام وظیفه صادقانه در سازمانهای دولتی با حدود ۱۳ درصد، و گروه مبارزان سیاسی واجتماعی از طریق روزنامه‌نگاری، و نیز نمایندگان که فعالیتهای سودمند خود را در امر تأسیس و گسترش سازمانهای آموزشی و تدریس یاد کرده‌اند (هر یک با نسبتهای ۱۰/۳ درصد) باید نام برد.

گفتنی است که شمار نمایندگان که از فعالیتهای برجسته دوران زندگی خود، در زمینه‌های مختلف اجرای برنامه‌های عمرانی و صنعتی سودمند ذکری بمیان آورده‌اند (با نسبت حدود ۸ درصد) هر چند اندک می‌باشد، با اینهمه از یادآوری آن نباید خودداری کرد.

تلاش در بهبود وضع کارگران، تأسیس انجمنها و جمعیتهای غیرسیاسی (با بیش از ۵ درصد) مبارزه با ضد انقلاب، رفع مشکلات و تأمین نیازمندیهای حوزه انتخابیه، فعالیتهای اقتصادی: در زمینه بانکداری و بازرگانی، فعالیت در انقلاب ششم بهمن ماه ۱۳۴۱ شمسی، خدمت به پادشاه، و اموری جز اینها با تعدادی اندک نشانگر نوع فعالیتهای مفید و ثمربخش از دید شخصی نمایندگان ادوار اخیر بعد از انقلاب ششم بهمن ماه ۱۳۴۱ می‌باشد.

امتیازات و افتخارات نمایندگان

در پژوهش حاضر، از نمایندگان سه دوره اخیر مجالس قانونگذاری عصر مشروطیت خواستیم، از امتیازات و افتخارات دوران زندگی خود که قبل از نیل به مقام وکالت مجلس شورای ملی برخوردار شده‌اند نام ببرند.

بطوری که در جدول شماره ۲ دیده می‌شود. متأسفانه از کل نمایندگان دوره بیست و یکم تنها ۱۷ تن به سوال ما پاسخ گفته‌اند. و از میان پاسخگویان، بیش از نیمی از آنها به اخذ مدال و نشانهای مختلف مفتخر شده‌اند. که ۲ تن آنها از طرف پادشاه، ۲ تن به اخذ نشان و تقدیر از وزارت متبوعه و ۴ تن دیگر از اخذ نشان و مدال بدون ذکر منبع اخذ آن، بعنوان امتیازات و افتخارات دوران زندگی خود نام برده‌اند.

انتخاب شدن به وکالت مجلس شورای ملی، بعنوان افتخارات دوران زندگی، پاسخ ۲ تن از جمع ۱۷ تن نماینده پاسخ داده می‌باشد.

جدول شماره ۲ - وضع پاسخ نمایندگان به افتخارات و امتیازاتی که قبل از انتخاب بوکالت کسب کرده‌اند

ادوار قانونگذاری		دوره بیست و یکم		دوره بیست و دوم		دوره بیست و سوم	
نوع امتیاز و افتخار		فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
تعداد نمایندگان		۱۵۳		۱۶۰		۱۵۶	
عضویت و خدمت در احزاب بعد از انقلاب	-	-	-	۱	۰/۶	۱	۰/۶
افتخار شرفیابی بحضور پادشاه	-	-	-	۴	۲/۵	۳	۱/۹
خدمات فرهنگی واجتماعی	-	-	-	۳	۱/۹	۳	۱/۹
اخذ نشان و تقدیر از وزارت متبوعه	۲	۱/۳	۱/۳	۶	۳/۸	۲۴	۱۵/۴
" " از پادشاه	۲	۱/۳	۱/۳	۳۲	۲۰/۰	۶	۳/۴
اخذ نشان اصلاحات ارضی	-	-	-	۲	۱/۳	-	-
افتخار شرکت در مراسم تاجگذاری وانتصاب به نمایندگی	-	-	-	۲	۱/۳	۲	۱/۳
انتخاب به نمایندگی مجلس شورای	۲	۱/۳	۱/۳	۴	۲/۵	۱۵	۹/۶
اخذ نشان و مدال	۴	۲/۶	۲/۶	۲۴	۱۵/۰	۴۵	۲۸/۹
افتخار خدمت در پروژه‌های عمرانی	۲	۱/۳	۱/۳	۲	۱/۳	۲	۱/۳
آشناساختن زارعین به کشاورزی نوین	-	-	-	۱	۰/۶	-	-
جلب محبت و اعتماد عمومی	-	-	-	۲	۱/۳	۲	۱/۳
اخذ نشان علمی	-	-	-	۱	۰/۶	۵	۳/۲
زندانی حکومت مصدق	-	-	-	۱	۰/۶	-	-
احیای حقوق اصناف	-	-	-	۲	۱/۳	-	-
برنده جایزه سلطنتی کتاب	۱	۰/۷	۰/۷	۱	۰/۶	۱	۰/۶
اخذ مدال ۲۸ مرداد	-	-	-	۱	۰/۶	۵	۳/۲
اجرای قانون دوران انقلاب	-	-	-	۲	۱/۳	-	-
افتخار و امتیازی ندارد	-	-	-	۶	۳/۸	-	-
افتخار خدمت سربازی	-	-	-	-	-	۲	۱/۳
افتخار مسافرت در معیت دکتر اقبال	۱	۰/۷	۰/۷	-	-	۱	۰/۶
افتخار التزام در رکاب شاه	-	-	-	-	-	۱	۰/۶
خدمتگزاری به مردم	-	-	-	-	-	۵	۳/۲
تألیف و تدوین کتاب و انتشار روزنامه	۲	۱/۳	۱/۳	-	-	۲	۱/۳
اخذ درجات علمی بالاتراز دکترا	-	-	-	-	-	۱	۰/۶
افتخار آجودانی شاه	-	-	-	-	-	۱	۰/۶
" ذکر نامم در آثار مؤلفین	-	-	-	-	-	۱	۰/۶
قهرمان جهان	-	-	-	-	-	۱	۰/۶
اظهار نشده	۱۳۶	۸۸/۹	۸۸/۹	۶۳	۳۹/۴	۲۷	۱۷/۳
جمع کل	۱۵۳			۱۶۰		۱۵۶	